

MENTOR

LIST ZA SREDNJEŠOL-
SKO DIJASTVO. URE
JUJE DR. ANT. BREZNIK

LETNIK IX. ZA L. 19¹⁶/17

ŠT. 7.

VSEBINA:

France Bevk: Tatič. (Konec)	125
Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada. VIII. (Dalje) . . .	132
Prof. Fr. Pengov: Med pomorščaki	136
Fr. Omerza: Epigram. (Konec)	146
Dr. Iv. Pregelj: Dve legendi	151
Dr. Iv. Pregelj: Književni pomenki. (Dalje)	152

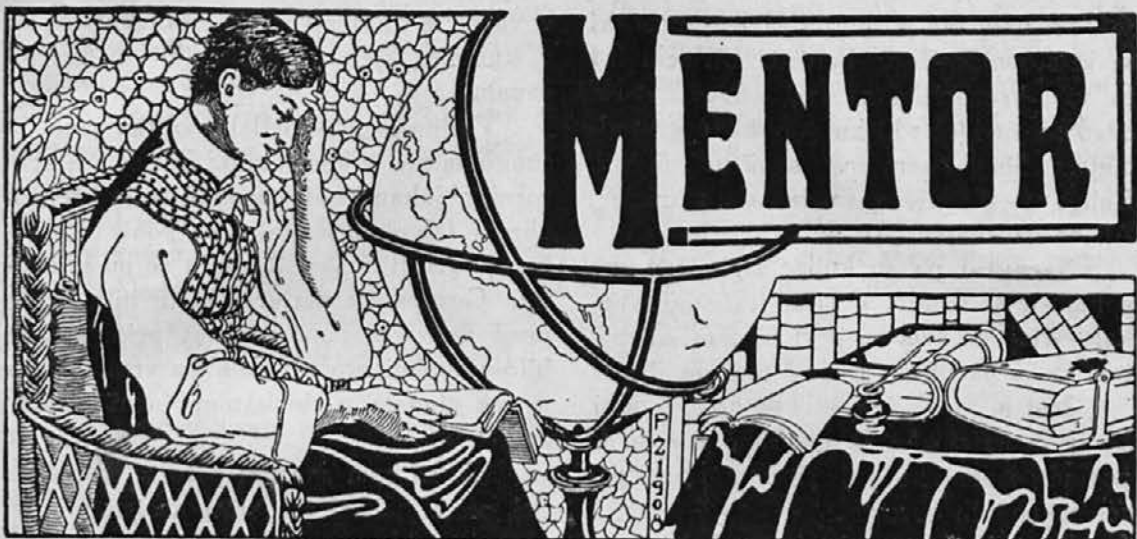
Drobiž:

Abiturijent Gabrijel Lukec. — Geografske drobtine: Dijaki napravili daljnogled. »Fram« — muzejska ladja. Ruski vpliv na Japonskem. Egiptske cigarete. Niagara. Tri grame radija. Rožno olje v Bolgariji. — Zgodovinske anekdote: Dvorni svetnik Witte. Nemški pesnik Gleim. Kako si je Scribe rešil življenje. Z zlatom tlakovana cesta. Mozart. Igralec Suett!

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne v mesecu in stane za dijake 2 K, za druge naročnike 4 K na leto.

Tisk »Katoliške tiskarne« v Ljubljani.

Odgovorni lastnik Alojzij Markež.

Letnik IX.

1916/17.

Štev. 7.

France Bevk: Tatič.

(Konec.)

IX.

Samo enkrat sem pisal skrivaj domov. Potem nič več, tudi drugače ne. Saj nisem imel kaj pisati, ničesar več razodeti, ko sem se ogibal misli na dom. Bežal sem pred njo.

Nastopilo je eno najtežjih poglavij mojega življenja, ko sem planil iz tira v skrajnost in se nisem mogel več zavedeti. Ne vem, ali je v moji naravi to, da sem tako miren, tako plah, dokler stojim v normalnem tiru življenja, ki ga narekuje vest in razum, a ko planem iz njega, tedaj... Ali so vsi ljudje taki? Smejal sem se, bil sem ponosen, odbijal sem vsako drugo misel — dokler se nisem vrnil in postal to, kar sem.

Ko sem padel iz tira v skrajnost, se je Josi začudil, zaskrbelo ga je. Bil sem ves divji, omotičen, pijan, brez premisleka. Kaj se je moglo vršiti v meni!

»Ne jemlji toliko! Zapazili bodo,« mi je dejal Josi.

»Kaj mi mar! —«

Pil sem in kadil, ob nedeljah večerjal; papirje sem zagnal na polje. Dobil sem

družčino; ti so mislili, da imam denar od očeta; Josi me je svaril, zabrisoval sled za menoj, rotil me radi neprevidnosti, da, blazne predrznosti. Kot bi hotel, da pride na dan, in želel to, sem delal.

Kupil sem vrsto knjig s pisano naslovno sliko in celo nemški ilustrirani koledar. Parkrat sem jih zaklenil v kovčeg, nato jih pustil na mizi.

Josi je sklenil ne več krastí, ker se je bal razkritja; sovražil me je, tepel. Jaz sem se smejal, tudi, če me je tepel, sem se smejal, ker sem vedel, zakaj tepe. Sklepa ni držal.

Nekoč sem ga zasačil, ko je pil žganje, in pil sem še jaz, enkrat skoraj do pijanosti. Rekel sem, da sem bolan, in šel v izbo. Tega trenutka se spominjam s sramom.

Ko sem nekega večera mislil na dom, sem glasno jokal ob oknu. Bil sem zrušen, zrušen. Vedel sem, da mora vse to pasti, skotaliti se, izginiti nekam, skopneti to divjanje spuščene notranjosti, stanje divje omame.

V cerkev sem hodil, a molil sem samo parkrat v težkih trenutkih, a takrat sem molil iz srca, goreče.

Pri delu me je motila raztresenost, ki se je stopnjevala do bolesti. Bil sem trd za vse, brezbrizen za vse, odveč... Na mizo sem nagrmadil knjig, v kovčeg predmetov. Smejal sem se v svoji notranjosti. Knjige so gledale zasmehovaje z mizice: Ali ne spoznate? Ali ne uvidite?

Naenkrat pa so knjige izginile, samo par jih je še ostalo. Josi se je tistikrat jokal — jaz pa sem se prvi hip smejal, potem se je pa obraz zresnil tudi meni.

Josi je videl knjige v gospodovi sobi, ko je pometal. Nihče ni črnil o tem, le pogled gospenji se je časih čuda dolgo pasel na najinih obrazih.

Privadila sva se misli in se smejala oba.

Kmalu tiste dni je dejal gospod: »Ne zaklepajta se čez noč! Če bi gorelo, kdo bi vaju sklical?« —

»Ne zakleni!« sem dejal zvečer Josiju.

»Ali hočeš, da ti čez noč žepe preiščejo?«

Pogledal sem ga široko in molčal. Neka neugodna bolečina mi je zašumela v glavi. Gospodovo vedenje je prešlo v nestrpnost stanje, begal je in bliskal z očmi, mislil, kot da hoče nekaj izslediti, skoraj se ni ganil iz prodajalne, vstopal je naglo in tiho odpiral vrata.

»Zakaj to?«

»Vprašaj? Jaz vem...« Vedel sem tudi jaz, slutil sem — no, bilo mi je vseeno.

Gospa je gledala še bolj osorno, bolj očitaje.

X.

Solnčnega nedeljskega popoldne v septembru sem šel k litanijam, Josi je ostal doma. Po litanijah se mi je pridružil znavec, bil je dijak.

»Kam greš?«

»Ne vem kam,« sem dejal.

»Jaz grem. Dobil sem denar. — Glej, tam te kliče gospod.«

Na vratih je resnično stal gospod v vsi svoji velikosti in me klical z odločno gesto.

»Kaj more biti?« sem mislil in šel do njega.

»Pojdi noter!« je dejal. Ko sem stopil

v vežo, je zaklenil vrata. Potisnil me je v kuhinjo, kjer so bili ostali in porinil zapah.

V hipu sem pogledal v obraz vsem in sunkoma me je spreletelo. Bili so vsi zelo resni, objokani; tudi gospodu se je kremžil obraz. Ob oknu je stal Josi; pobit in objokan je grizel nohte. Zasmilil se mi je skoraj. Gospodove matere, ki je bila prišla pred dnevi in nam večkrat pridigala, ni bilo v kuhinji; slonela pa je na vratih gospa in me gledala z objokanimi očmi skrajno zaničljivo.

Hkrati sem spoznal položaj in poblede, pričel nehote trepetati, dasi sem hotel ohraniti mirnost.

K meni je stopil gospod, stisnil ustnice v komičen izraz, segnil z roko v gornji žep telovnika. V meni se je dvignil protest, a nisem dejal ničesar. Kri sem čutil v obrazu, vročino v licih. Hkrati sem se pomiril, stisnil pest in udušil vse, vse... Nekaj brezbrizno veselega je planilo v mene.

Gospodov obraz je dobil svečano varen izraz, ko je otipal nekaj okroglega in privlekel na dan zrcalce — svečanost je izginila, zrcalce je položil na mizo. Dvignil sem roke, da bi mu ne bile v naptje — na ta način sem se hotel norčevati, dasi je vse gorelo v meni.

»Smeje se, falot!«

Gospa je spregovorila prva. Gospodova roka je nervozno stikala po žepih. Svinčnik, ostanek cigarete, nožič z dvema reziloma, svinčena plomba, kratka vrvica, žepni robci, par podobic iz pravljic, ki mi jih je dal agent za cikorijo — vse to je položil na mizo.

Obstal je in me pogledal. Nato za prvstjo Josija in gospo. Jaz sem spustil roke ob sebi. Ničesar ni dobil.

»Kam si skrili, falot?«

»Kaj?« sem vprašal.

»Kaj?« je sikal razljučen. »Kaj? Tat si!«

Gospa ga je mirila. »Slišiš! Ne dolži, ko nisi prepričan!« Pogledala je s pomenljivim pogledom Josija.

»On me je izdal,« sem pomislil. Objela

me je želja, da me samo ta dan še ne razkrijejo, samo ta dan ne... Postal bi pošten, priden... da, da!

Gospodova roka pa je še enkrat pretipala vse žepe, premehkala podlogo — nič!

»Kaj iščete?« sem dejal.

»Vprašuje me, falot,« se je obrnil do žene. »Ali ne veš bolje, nego jaz?«

»Ne!« sem dejal drzno in odločno.

»Denar! Kje imaš denar? Meni ukradeni denar?«

»Denar?« Nisem nehal trepetati. Bil sem blizu nezavesti. Segel sem v žep, ki sem ga po zaslugi krojačevi imel zadaj na hlačah in potegnil denarnico iz njega.

»Ali je to?«

Hlastno jo je zgrabil in jo odprl, jo trepetaje izsul na mizo, da jo prešteje. Gospa je zajokala, jaz sem se naslonil na zid, nekaj se je pretrgalo v meni in padlo. Planil sem v krčevit jok, ki mi je hotel prsi raznesti — — —

Ko sem se umiril izmučen in omamljen, so viseli na meni zaničljivi pogledi, celo Josi me je meril enako čudno. Naslonjen na steno sem prekrižal roke in gledal izpod obrvi ves čas na vse. Tresel se nisem več.

Gospod je stopal po ozki kuhinji, prijemal se za glavo, ponavljal venomer vsoti, ki ju je dobil. Gospa ga je mirila, prijemala za roko: »Pomiri se, pomiri se! Saj ni tako hudo!«

»Na sodnijo ju dam. Tatova sta, lumpa!«

Nato je jokala tudi gospa: »Koliko smo zaupali, štedili, računali!«

»Življenje sta nama snedla! — Bog ve, koliko časa, na stotine, na tisoče... Jaz vaju bom!«

Stiskal je pesti in se bližal. Gospa je planila do nje. »Pomiri se! Bodi pameten!«

Tisti hip je nekdo potrkal na vrata. Josi je odprl. Prikazala se je gospodova mati, ki se je bila zamudila v cerkvi, in obstala je, kot bi hotela presoditi položaj.

Gospodov glas je postal mil, jokajoč:

»Pomislite, mati — polna denarja sta bila!«

Prekrižala je roke in zajokala s pogledom proti stropu. »Oh, saj sem slutila, saj sem vedela!... Tako sem molila, pa me je stiskalo v prsih... Vidva sta pogubljeni! Zakaj sta kradla, ko je moj sin tako dober. — Ooo!«

Gospod je stopil skozi vrata v mrak zaprte prodajalne in glasno je jokal... Nekaj čudnega je leglo ta trenutek na vse; tega nisem pričakoval, da bi jokal mož.

»Ob tisočak sem — gotovo — — ob tisočak sem! Falota! Fa-lo-ta!«

»Pomiri se!« je jokala tudi gospa. Jokali so vsi, mati in tudi Josi. Stara ženica je stisnila pesti in planila do naju:

»Raztrgala bi vaju!... Kakšna žalost! Molita! Na vislice bosta prišla!... Na vislice! — Vrani vaju bodo trgali! — — O, še na vislice!«

Dobila sva ukaz, da morava v sobo. Rada sva storila to; ozračje v kuhinji je bilo strašno.

Prvi trenutek, ko sva bila sama, sva molčala. Josi je mislil, mislil. Meni se je zdelo vse logično in nikakor ne tako strašno, rajši veselo. Zdaj bo gospod spoznal, pričelo se bo novo življenje, — moje misli so bile utopija.

»Zakaj si izdal?«

»Kdo je izdal? Ti si izdal; ti si delal neumno! Ti si kriv, ti si kriv, da!«

Molčal sem. Josiju se je skremžil obraz, metal je name očitke in se jokal.

»Delal si, kot da so oni slepi. Če me spodijo, kam naj grem? Ti — si — kriv!... Kdor ne zna, naj ne krade! Veš — naj — ne — krade!... Če naju dajo — sodniji — če naju — spo-dijo...«

Jokal je iz bojzani za sebe. Tudi meni je planila neprijetna misel v glavo. »Sodnija... spodijo...« — No, ali bi potem več ne kradel, naenkrat postal pošten? Tudi zdaj bi ne kradel več, ne... sem preudarjal.

Spomnil sem se očeta, matere. Ne bodo več silili: »Povej, povej!« Vedeli bodo vse, mati bo jokala, oče bo zamišljen, bratje in sestrice z odprtimi usti... Oblju-

bil sem jim prinesli kolačev. Ali so to kolači? — — Ne, ne!

»Ne bodo spodili! Nimajo pravice!«

Pa sem vedel, da imajo pravico, spoditi tatu, da je to že v krvi rodu, da tu ni govora o poboljšanju.

Začelo se je zasliševanje, izpraševanje vseh podrobnosti, zavijanje faktov, rovanje po možganih in srcu. Hoteli so to, česar ni bilo, z doslednostjo so hoteli znati, kar se ni dogodilo, izsiliti, da bi pripoznala laž. Gospod je bil prepričan, da je dobil pri meni premalo, mnogo premalo, da, smešno vsotico, ki nima pomena.

»Kje je ostali denar?«

»Kakšen denar? Nimava drugega denarja. Vse ste dobili, popolnoma vse, do zadnjega vinarja.«

»Ni res! ... Delala sta na veliko. Stara ptička!« Pretaknil je vse kote, pogledal v vsako špranjo, odprl slednjo škatlo. »Nekje ga imata. Ne tajita!«

Zblazneti nama je bilo. »Nimava, res nimava!«

»Povejta, sicer vaju naznanim, da, naznanim! Če povesta, se vama ni batit!«

Ne, midva nisva mogla povedati, ko ni bilo res. In potem zopet: Kdaj? Kako? Koliko? Zakaj? Odgovarjala sva na vse, jecljaje, po resnici. Ni bilo dosti. Vedno: »Ali nisi vzel več?« — »Ali nisi vzel dvakrat zaporedoma po toliko?« — »Ali nisi porabil večje vsote?« — »Ali nisi pričel jemati prej?« — O meni je trdil z gotovostjo, da sem pričel krasti takoj prvi dan.

»Ali sta denar odpošiljala? Vprašal bom na pošti ... Ali je bilo pet sto goldinarjev?«

Obstrmela sva, Josi je jokal. Gospod je razgrebel celo stari pepel v najini peči, preiskal blazino. Nič, nič!

Tisto nedeljo sva dobila kavo in večerjo.

XI.

Gospod me je poklical v podstrešno sobico, urezal zelo domač, prijazen obraz in mi dejal:

»Povej vse, nič se ti ne bo zgodilo.«

Povedal sem o sebi vse, popolnoma vse, skoraj do zadnje pičice vse iz spomina. Le notranjih vzrokov nisem mogel in nisem znal povedati. Gospod mi ni verjel.

»Ne! Več je bilo! Recimo: sto goldinarjev.«

Jaz sem se rotil, prisegal do obupnosti, gospodu se je nategnil obraz.

»Če nočeš povedati o sebi, povej o Josiju. Koliko je jemal, kam je deval denar?«

Povedal sem sicer to, kar sem vedel, pa to je bilo še manj, kot je povedal Josi.

»Ni res! Kaj se bojiš? Njega itak spodimo.«

Obvladala me je neka misel, da sem zajokal: »Ne pišite očetu! Saj ne bom — nikdar več — kradel — — Samo ne — pisati — — saj bom vse povrnil sam ...«

»Bomo videli,« je stiskal ustnice v čuden izraz.

V kuhinji me je izpraševala gospa o vsem, tiho, natančno; celo hvalila me je, obetala, da ostanem, rekla, da sem bil samo zapeljan itd. Kaj sem mogel povedati? Nič! Nič! Česar človek nima, ne more izdati!

Tudi Josi je izginil z gospodom iz prodajalne. Ko se je vrnil, mi je umikal pogled. Poklican sem bil zopet jaz.

»Nekoč si ukradel cekin, dvajsetkronski cekin. Ali jih nisi morda ukradel več?«

Res sem bil nekoč ukradel cekin in ga drugi dan položil nazaj v predal. Josi je vedel za to.

Strašno me je bičal z besedami, zahteval priznanje. Blazna misel me je popadla, da bi se zlagal: tisočak sem zakopal. Odahnil bi se. »A kje je prostor, kjer je zakopan tisočak?« — »Teža pa ne vem, ne, teža pa ne vem!«

Josija sem se ogibal, ker sem se ga bal, ker se me je ogibal tudi on ... Ali ni padel na kolena, jokal, rotil se, lagal? On je povedal o cekinu, ki je bil vrnjen, o tem in o onem ...

Ko je prišla Josijeva mati, so se zaprli v kuhinjo. Zaslišal sem krik, kot bi bil koga ubodel, nato zategnjen, mil jok ...

Planil sem v kot in zatisnil ušesa ... Moja mati! Moja mati!

Ko sem se umiril, nisem slišal več joka, ampak glasno govorjenje gospoda, pritrjujoči glas gospé, stokanje Josija in tožeč glas njegove matere. Vsi ti glasovi so se topli v čudni disonanci med seboj. Le nazadnje sem razločil glas Josijev.

»Ne, toliko ni bilo! — Mati ne podpisite!«

»Sedemdeset goldinarjev v obrokih, če hočete in pri nas jemati blago! Zadnji pogoj — ali izročim vso stvar sodniji!«

Potem je bilo vse tiho.

Ko je Josijeva mati stopila v prodajalno, je pogledala žalostno, tožno.

»Kaj sta mislila? Kaj sta mislila?«

»Sicer je ta bolj pokvarjen, mnogo bolj, da!« je pokazal gospod name.

„Josi ostane,“ mi je šinilo v glavo.

Jaz sploh nisem vedel, kaj nameravajo storiti z menoj. „Ali so mi odpustili in ostanem brez vsake nadaljnje besede tu? Saj vedo, da bom pošten, to je tako logično in brez vsakega dvoma.“ Veselil sem se v srcu.

„Morda pa so pisali očetu? To bi bilo grozno. Kaj mu bom dejal? Kaj? Kaj je storila mati? Ali so pisali brez moje vednosti?“ Vprašal sem Josija, dejal je, da ne ve, če so pisali.

Potekel je dan, potekel drugi. Moja negotovost se je ustalila v skoraj trdno prepričanje, da ostanem, da so spoznali mojo notranjo misel in se ravnajo po nji. Zdelo se mi je, da je vzšlo novo solnce, da je pomlad. Bil sem vesel. Prišel je solnčni praznik, nihče več se ni menil o tem. Popoldne smo šli na izprehod v okoliško vas. Prvo listje je kazalo rumeno barvo v septembrskem solncu, drhtelo v vetru. V globini je šumela reka in prala bele skale. Pastirji so se zaganjali na travniku čez skakalnico.

V gostilni so nam dali jesti in piti sladkega mošta. Gospóda je bila v drugi sobi in je prepevala ... Ko smo se vračali domov, je sijala luna, pod nebom in čez zemljo je ležala mehka koprena, trepetajoča

kot bi bila živa. Veter je zgibal srebro na vejah ...

Zavriskal bi bil, da ne bi se bal, da se pretrga tenka in mehka koprena.

Ko sva sedela z Josijem v sobi in mislila, sem dejal:

»Kako lepo je bilo!«

»Lepo,« je dejal Josi.

Potem je mislil nekaj, s pogledom, oprtim v tla in mračil čelo.

XII.

Bil sem prepričan, da se je pričelo novo življenje. Gospa se mi je zdela celo prijazna, prodajalna mi je bila ljuba kot dom. Vse, kar je bilo, se mi je zdelo neumno, kakor bajka ...

Mislil sem to in ono — na nedeljske sprehode, na cirkus: zdaj mi gospod gotovo dá denar — na svobodo pisem ... Bil sem neumen, od samih misli in načrtov neumen. Neprestano sem se smejal.

Vzel sem kanglo in šel po vodo na vodnjak. Ko je šumela voda v posodo, sem se ozrl — — obstal sem kot prebit, kri je zledenela, oči niso verjele — — — Pred menoj je stal oče, majhen, upognjen, s skrbjo na nagubanem čelu, truden.

Nekaj težkega je zagrmelo name in dušilo jok, ki se je zvijal v meni kot zvezana žival ... Planil sem k očetu, segel mu v roko. .

Njegove oči so obstale na meni in videl sem, da je nekaj zasijalo v njih. »O hvala Bogu! Ali nisi bolan?«

»Ali ... ali ... so Vam tako ... pisali? ...«

»Pisali so, naj pridem hitro, hitro ... Sinoči šele sem prejel pismo in romal vso noč, neprestano. Mislil sem, da se ti je kaj pripetilo, da si bolan. Samo, da si zdrav!«

Očetovsko čuvstvo mu je trepetalo v poljoku.

»Kaj pa je bilo?«

Saj res, kaj pa je bilo? Ali mi je bil odpovedal spomin popolnoma, da ta trenutek nisem vedel nič več, da se nisem ...

Oh, oče je hodil vso noč, vso dolgo noč po tisti neskončni dolini, samotni in divji! Čemu je šel? Poleg tega je šel s skrbjo, trepetal je in molil, mislil name in ugibal. Jaz pa sem stal pred njim in mu nisem mogel dati odgovora — da bi odtehtal njegovo silno izmučenost in skrb.

Oče me je gledal. Kako je mogoče vreči v ta obraz tisto besedo? Kako je mogoče?

»Nekaj... nekaj... Ne ustrašite se! Ne bodite hudil!«

»Ne bodite žalostni, sem hotel reči, pa sem dejal to. Stopila sva na bolj samotno mesto, hotel sem, da bi ne bila za pričo ne zemlja, ne nebo.«

»Le povej!« Očetov glas je bil mehak. Noge so se mu šibile. »Le povej! Samo, da nisi bolan!«

Vse se mu je zdelo v njegovi veliki ljubezni manj hudo kot bolezen. A jaz bi bil ta trenutek rajši bolan, mnogo rajši. Jecljal sem, jok se mi je lomil iz prsi, a samo par solz mi je prišlo v oči.

»Pri meni so... dobili...«
Umolknil sem. Oče me je zrl mirno in molče.

»Nekaj denarja...« sem izrekel naglo in se upognil instinktivno — grozno je bilo.

»Tisto krono od mene?... Bom govoril že jaz...«

»Ne... ne...«

Mislil sem, da sem storil najtežje, a pojasnilo je bilo neskončno težje.

»Ne... ne!... Denarja... ki... ki... sem ga... vzel...«

Oče je za hip pobledel, pogledal me tožeče in pomislil. Mislil je eno minuto, dve minuti, mislil tri minute in pri tem popolnoma molčal, molčal. Kot pekel je bil zame ta molk.

Nazadnje je spregovoril: »Od mene se nisi tega učil.«

»Ne,« sem dejal komaj slišno, sklonjen.

Šla sva počasi proti prodajalni, oba tiha, zamišljena, povešenih pogledov, ubitega ponosa, kot bi ležal svinec na najinih tilnikih.

»Ali vam je fant povedal?«

»Je.«

»Kaj pravite k temu?«

»Kaj? Jaz ga nisem tako učil. Če noče biti pošten, naj se vrne, stol ga čaka.«

»Vaš sin je pokvarjen, popolnoma pokvarjen. Kaj veste, če ni kradel že doma. Kradel je cekine... pomislite! Kdo ve, za koliko nas je oškodoval? Kako prefrigano je delal to? Na vislice pride, če ne boste pazili nanj!«

Že takrat sem čutil, kaj je ironija. Razpoloženje sovraštva in zasmeha se je vzbudilo v meni, omalovaževanje grde komedije.

»Glejte, smeje se! To je propalost — glejte ga!«

Pričelo se je grozno opisovanje cele stvari, pretehtovanje najmanjših potankosti, povečevanje, da, povečevanje mojih dejanj, pijanstva in prefriganosti tatvine. Vse ono, kar sem že stokrat slišal in pretrpel, so ponovili še enkrat, le še z večjo slastjo: v pričo očeta so čakali uspeha za trdno.

»Že zopet se smeje! To je nesramnost!«

Oče je potrj in utrujen ugovarjal le poredkoma, branil se je samo očitani, ki so letela krivično nanj. Ugovarjal nisem niti jaz; le ko so pričela pogajanja, sem se uprl vsoti, ki jo je zahteval gospod, žugaje s sodnijo.

»Več kot je vzel, tudi sodnija ne bi zahtevala,« je dejal moj oče. Pogodili smo se za vsoto, ki je bila večja, kot sem jo nakradel v resnici in — takoj iz hiše!

Ta nagli izgon me je prvi hip potrj. Oče je molčal žalosten, stal je v prodajalni za vrati in čakal name. Gospod mu je razlagal svojo popustljivost in dobroto.

»Polovico smo Vam pustili, ker ste ubogi. Pazite na fanta!... Ampak, kaj mu je manjkalo pri nas? Kaj mu je manjkalo, da nam to napravi?«

Josiju sem se nasmehnil. »Grem.« Mikalo me je domov navzlic temu, truden sem bil vseh teh dogodkov.

Vendar sem spravljal v kovčeg počasi, počasi, kos za kosom... Kaj bo doma? Ta misel me je tlačila. Kje je nemščina? Kje je kruh? Ljudje me bodo videli na trinožnem stolcu: Kje je gospod? — Glava mi je klonila...

Ko sem se vrnil v prodajalno, je stal ondi gospodov prijatelj Žan, ta mehkodušni, pritajeno govoreči človek, oprl je v me ostro in nepremično svoje rdeče solzave oči in jih ni odmaknil. Potem se mu je skremžil obraz, pomignil mi je, naj grem ž njim. Peljal me je iz prodajalne skozi kuhinjo na hodnik, kjer so stale vreče.

Tam so mi privrele solze po licih, jokalo je glasno med pretrganimi stavki, ki mi jih je govoril in me pri tem prijemal za obleko, za ganjal se pijan — Meni je stopila dolžnost in resnoba v srce.

»Kaj ste napravili?... Jaz... sem vas tako rad imel... Ampak, tega ne bi smeli... Ne... Bodite pošteni!... Na kolenih Vas prosim!... Vidite, jaz sem bil vedno — — pošten... Jaz sem Vas tako rad imel... o tako rad!... Bodiva prijatelja... glejte, jaz Vas ne sovražim... Vi niste hudobni... to ste napravili iz otročarije; saj vem, da ste dobri... Ampak, dajte mi roko... da... ne boste več... da boste — pošteni... da... sva... pri-jatelja...«

Bil sem strt in dal sem mu roko. Nalsonil se je na vreče. Nikdar v življenju nisem videl moškega tako jokati. Ali je bilo vse to radi pijanosti, ali me je rad imel? Ne, tudi srce je govorilo! — 'Ta človek, ki je prej imel komaj oko zame, ki je prišel odkod kot senca, izrekel komaj besedo, poltiho, modro, ta človek me je ljubil in v svojem srcu bolj spoznal kot drugi. Sedaj me edini on imenuje prijatelja, dobrega človeka, zaupa vame in se — joče. Radi njega je vredno živeti novo življenje, dokazati mu... dasi je smešen, ko joče in je pijan, a bolj moj kot vsi drugi.'

Potem sva odšla z očetom, ponižana, osramočena, niti moj zasmeh ni mogel izbrisati tega, moj trpkí, omalovaževalni na-

smeh. Ko sva stopila z očetom na cesto, mi je bilo pač le pri srcu, da bi bil zajokal.

Nazaj sva hodila vso dolgo pot peš. Oče je bil utrujen in strt od vsega, zato je hodil počasi, opotekajoče, žalostno je pogledal tupatam v me, nato v cesto. Sledil sem mu s težkimi stopinjami. Bolj ko sva bila blizu doma, bolj težke stopinje.

Rasputin.

Jaz sem pričel govoriti živo, pripovedoval sem vse, hotel sem utemeljevati, opravičiti se, omiliti vso stvar, pobijal sem gospodova pretiravanja in laži...

Oče je trdo molčal.

»Ali mislite, da me ne bodo pogrešali?«

Oče je molčal.

»Ali... ali bova povedala doma?«

Oče je molčal.

Vprašal sem čisto navadne reči o domu, da bi spraval očeta v pogovor, a molčal je trdovratno.

Umolknil sem tudi jaz.

Ko sva šla skozi ozko, skalnato dolino, je oče začel moliti rožni venec, jaz sem molil za njim, kot bi šla na božjo pot. Ko sva končala, je spregovoril:

»Na molitev si bil pozabil. Na Boga nisi mislil, ne na nas doma, na mene in na mater.«

Jaz sem molčal.

»Sramotno je za našo pošteno hišo. Kaj bo dejala mati? Kaj stari oče? ... Kaj jim poveva?«

Jaz sem molčal.

»Nemščino bi se bil učil, bral knjige.

Kje imaš bel kruh? Na stol boš sedel že jutri. Čevljar boš...«

Jaz sem molčal.

Nato je umolknil tudi oče. —

»In nadalje?« je vprašal nekdo iz trdega molka, ki je bil nastal, ko je pripovedovalec nehal s svojo povestjo.

»Nič! Čevljar nisem. Silno mnogo energije in zaupanja v moč je treba. Človek ne ve, kaj pride čezenj. Za eno nevarnost je bogatejši, za eno stopnjo bliže spoznanju vsega, onega skrivnostnega miru v človeku, ki mu pravimo modrost.«

Prof. Fr. Omerza: Homerjeva Iliada.

(Dalje.)

VIII. spev.

Zarja z zafranastim krilom razlije po širni se zemlji, Zevs, veseleč se nad bliskom, pa skliče bogove k posvetu gori na vrhu najvišjem med mnogimi griči Olimpa. Sam jim nato govori, ko poslušnejo drugi bogovi: »Čujte bogovi me vsi in poslušajte vse me boginje, naj vam povem, kar srcé mi v prsih storiti veleval. Naj ne poskuša tedaj med boginjami kdo al bogovi, češ, da prekriža ukaz! Soglasno mi vsi pritrdite, kar je mogoče, da hitro načrt svoj do konca izpeljem. Če bom pa videl koga, da mi hoče oddaljen od drugih sam prihiteti pomagat Trojancem al mórda Danajcem, vrnil se bo na Olimp, ko šiba bo pela sramotno, al pa prijel ga in vrgel bom v Tártaros, strašno temino, daleč pod zemljo zelo, kjer brezno je najbolj globoko. Vrata železna so tam in prag je iz močnega bronu, daleč pod Hadom tako, kot daleč nebo je od zemlje. Jasno potem bo, kako da od vseh sem bogov najmočnejši. To se poskusi lahkó, da prepričate vsi se bogovi. Zlato privéžite vrv in z néba jo doli spustite, nanjo bogovi se vsi obesite in hkrati boginje: a potegnili z nebá ne boste nikoli na zemljo Zevsu najvišjega v svetu, četudi se trudite silno. Brž pa ko hotel bi jaz le malo potégniti resno, dvignil bi z zemljo vas vse in hkrati še morje z lahkoto. Vrv pa zlato potem bi privezal krog vrha Olimpa, v zraku da vse bi tako spet plavalo gori visoko. Jačji tako od bogov in tako od ljudi sem močnejši.«

28. Torej tako govori. Vse mirno, ne gane se nihče; čudi besedam se vsak, ker krepko zelo je govoril. Slednjič pa vstane rekoč sovooka boginja Atena: »Oče preljubi naš Zevs, vrhovni vladar ti vladarjev! Dobro je znano i nam, da moč ti je neizčrpljiva, vendar srcé nas boli za hrabre vojnike Danajcev,

ki izpraznivi do dna trpljenja že kupo mrjéjo.
Dobro, ogibali boja se bomo, če ti ukazuješ,
dati pa smemo nasvet Argejcem, ki bo jim koristil,
da jih do zadnjega vse tvoj srd ne uniči in jeza.«

38. Zdaj se nasmehne ji Zevs zbirajoči oblake ter pravi:
»Hčerka, nikar se ne boj! Saj resno s tem, Tritogenéja,
vendar ne mislim tako, prijazen ti hočem ostati.«
41. Pravi in k vozu upreže si bronokopitasta konja
urnega teka in zláta razliva se gríva raz glavo.
Zlat si natakne oklep in bič nato zlati z rokama
prime, umetnega dela, ter gori na voz se postavi.
Zdajci pa bič zavíhtí in konja letita veselo
sredi po zraku med zemljo in zvezdnatim néba obokom.
In do studenčnate Ide dospé, zverinjadi rednice,
h Gárgaru, kjer mu oltar darilni na kraju je svetem.
Oče bogov in ljudi se s konjema tukaj ustavi
in od vozá ju izpreže ter v gosto ju méglo zavíje.
Sam se usede na vrh, ponosen na svojo mógočnost,
gleda na mesto Trojancev in dalje na ladje Ahajcev.
53. Zdaj kodroglavi Ahajci zaužijejo torej kosilo
brž po šotorih okrog, potem pa zagrabiijo ščíte.
Vrste Trojancev med tem orožujejo tam se po mestu,
manjši sicer po številu, pa strastno želé se boriti —
— sila sevé je velika — za žene in svoje otroke.
Širom se vrata odpró, iz mesta udere se ljudstvo,
pešci in čete konjikov, in hrupno vrvenje nastane.
60. Ko pa gredoč si naproti do istega kraja dospejo,
ščíti zadenejo skup in kopja in sile junakov;
z broná oklepi blešče se. In ščiti z žebliji okovani
blizu stoje med seboj. Vrvenje, drvenje nastane.
Stokanje sliši se hkrati in slavnostni klici na kraju
mož, ki moré in mrjó, kri teče v potokih po zemlji.
66. Dokler je jutranja zarja in dan jim še sveti narašča,
dotlej zadevajo kopja, a ljudstvo obojih umíra.
Ko pa na sredi stoji že oboka nebesnega solnce,
oče bogov in ljudi za tehtnico zlato zdaj prime,
v skledici dvojno usodo pa smrti prebridke postavi:
konje krotečih Trojancev, Ahajcev z oklepi iz broná.
Prime na sredi ter dvígne. Dan smrtni Ahajcev se níža.
Sede usoda Ahajcev na zemljo, ki mnogo jih hrani,
ne pa usoda Trojancev, ki k širnemu nebu se dvígne.
Sam pa strašná zagrmí in z Ide na sredo Ahajcev
švígne žareči mu blisk. In ljudstvo se strese od groze,
žarek ognjeni videč, bledica strahú jih prevzame.
78. Srčnosti nima, da stal bi Idómenevs, ne Agamemnon,
niti Ajantov dvojica, služabnika Areja zvesta.
Nestor Gerenijski sam ostane še, steber Ahajcev,
ne prostovoljno, a ranjen je konj, ki zadel ga je s kopjem
Hélene mož lepolase, sam božji junak Aleksandros,
v glavo uprav na temè, kjer konju požene najprvo
gríva od spred na lobanji in najbolj nevarno je mesto.
Kvišku v bolesti poskoči, ker ost se zadere v možgane,

hkrati pa konja v upregi še zmede, valeč se krog kopja. Starček priskoči sicer, da z mečem odseka jermenje, ki ga vezalo je k vozu, a kaj, ko pa konji preurni sèm čez vrvenje prispó s predrznim voznikom na vozu — Hektorjem. Starček bi bil tu zgubil gotovo življenje, da ga ni videl takrát Diomedes, junak veleglasni. Strašno zavpije zato, bodreč Odiseja ter pravi: »Sin bogorodni Laertov, ti božji Odisevs razumni! Kam pa preplašen bežiš kot kak bojazljivec v krdelu? Glej, da ti kdo u hrbèt ne zadere še kopja na begu! Stoj, da od starčka možá odbijeva divjega tukaj!«

97. Pravi, a božji junak, stanovitni Odisevs, ne sliši, dalje kar mimo hiti, da k ladjam dospel bi Ahajcev. Dasi je sam Diomedes, med prve se vrste pomeša, stopi pred konje in voz sivolasega sina Neleja, nanj se obrne ter pravi, rekoč mu krilate besede: »Močno te stiskajo res, o starček, bojevniki mladi, tebi pa slaba je moč, ker starosti leta težé te, močen oproda ni tvoj in konji počasni so tvoji. Torej kar semkaj na voz gor k meni poskoči, da vidiš, kakšni so Trojevi konji, ki znajo preurno čez polje tekati semkaj in tjakaj, preganjati in pa bežati. Vzel sem Ajneju nekoč jih, bojnega bega nosilcu. Tista v oskrbo oddaj oprodoma, midva pa s tema vdariva proti Trojancem, da Hektor se tudi prepriča, morda i jaz sem junak, ki v rókah razsaja mu kopje.«
112. To govori, vozoborec gerenijski Nestor uboga. Konja njegova tedaj dobita v oskrbo oproda, Sténelos, močni junak, in Evrímedon, mož korenjaški, ona pa hkrati oba zasedeta voz Diomedov. Nestor gerenijski prime z rokámi za vajeti svetle. Zdajci pa bič zavihtí in koj sta pri Hektorju blizu. Ko pa pred njiju drevi, mu Tidejevič kopje zažene. Njega sicer ne zadene, pri tem pa oprodo pri konjih Eniopeja dobi, velesrčnega sina Tebaja. V prsi ga rani pri sesku, ko vajeti konj oskrbuje. Zvrne se doli z vozá in konji nazaj brzonogi skočijo, njega na mestu pa moč zapusti in življenje. Hektorju bridka bolest presune srcé za voznikom. Dasi hudó mu je v srcu, ne briga se dalje za druga, hrabrega išče voznika. In dolgo nikakor vodnika konjema manjkalo ni, ker Ifita hrabrega sina našel je namreč takoj, Arheptólema. Tega postavi h konjem tedaj brzonogim in vajeti v róke mu stisne.
130. Blizu je bil že pogin, do vrha prišlá je že sila, v Ilion skoraj nazaj pognali bi zdaj jih kot ovce. Oče bogov in ljudi pa zapazi to z bistrim očesom. Grozno tedaj zagrmi in blisk jim žareči odpošlje, pošlje naravnost pred voz Diomedov ga doli na zemljo. Plamen strašanski sedaj od gorečega žvepla se dvigne, konja pri vozu plašnó pa v strahu nazaj oddrevita. Vajeti svetle celó še Nestorju zdrsnejo iz róke, strah mu prešine srcé in pravi nato Diomedu: »Konje kopitne nazaj, Tidejevič, zopet obrni! Ni ti mar jasno dovolj, da Zevs ti moči ni dovolil? Zevs velemočni sicer zdaj temu-le slavo naklanja,

danes, pozneje pa nas obdáril bo s slavo enako,
kadar njegova bo volja. Ovreti ga nihče ne more,
bodi še tak korenjak, ker Zevsova moč je še večja.«

145. Njemu odvrne nato veleglasni junak Diomedes:
»Kar si tu, starček, dejal, res vse po pravici si rekel,
strašna pa vendar bolest preveva srce mi, ko mislim:
sredi Trojancev kedaj bo Hektor ponosno govoril:
,V strahu pred máno plašno je odbéžal Tidejevič k ladjam.'
S tem se bahál bo nekoč, a meni odpre se naj zemlja!«
151. Njemu odvrne nato vozoborec gerenijski Nestor:
»Moj bog, sin ti Tideja razumnega, kaj si izrekel!
Hektor bo r e k e l lahkó, da ti si slabič strahopeten,
toda verjeli ne bodo Trojanci in Dardanionci,
niti žené velesrčnih trojanskih ščitoborilcev,
ki si podrl u prah soproge jim v cvetu mladosti.«
157. To govori mu in v beg kopitaste konje obrne
spet čez vrvenje nazaj. Za njima Trojanci in Hektor
vpijejo silno in kopje boleče se usuje kot toča.
Hektor pa s čopastim šlemom in velik mu glasno zakliče:
»Prej, Diomedes, častili Danajci so z urnimi konji
vedno te s sedežem častnim, pri mesu in polnih kozarcih;
zdaj sramotil te bo vsak, ker ženski enak si slabotni.
Zgubi se, mevža boječa! Saj jaz ne umaknem se nikdar,
ti pa nikoli ne boš povzpel se na naše obzidje,
niti odvedel nam žen. Prej smrtna objame te senca.«
167. To mu tedaj govori. Diomedes pa dvomi, razmišlja,
naj li obrnil bi konje in z njim se udaril sovražno.
Trikrat razmišlja o tem neodločen u srcu in duši,
trikrat od Ide gorovja mu Zevs zašgrmi velemodri.
Zmağo naznanja ta glas menjajočo se v vojski Trojancem.
Z močnim pa glasom zakliče zdaj Hektor Trojancem ter pravi:
»Likijci vi in Trojanci, vi Dárdanci, borci od blizu!
Dragi, bodite možje in spominjajte silne se bitke!
Jasno spoznam, da obljubil mi sin dobrohotno je Kronov
zmağo in slavo veliko, Danajcem bolest pa prebridko.
Reveži, glejte, so to-le zidovje si s trudom gradili,
slabo, ki nima pomena. To moje moči ne zabrani.
Konjem igrača je to, da preskočijo jarek skopani.
Ko pa predrta bo črta in ladjam se votlim približam,
misel edina naj bo, da na ogenj se spomnim žareči.
Ladije ogenj naj vse uniči, Argejce pa same
kopje pri ladjah mori naj, ko strah jih od dima prevzame.«
184. To govori jim in konjem zdaj bistrim zakliče ter pravi:
»Plavec in ti Belonožec, Kostanjevec, božji ti Belec,
zdaj povrnite mi skrb, ki v toliki meri jo dala
vam je Andromaha, hči velesrčnega Eetiona.
Kajti najprvo pred vas je postavila sladke pšenice,
mešala tudi vam vino, da pijete, če se vam zljubi,
preje kot meni, ki njen se soproğ imenujem ponosno.
Urnih korakov tedaj drevite naprej, da dobimo
Nestorja starega ščit, ki slava doni mu do néba,
češ da je ves iz zlaťá, ščit sam in njegovo držalo,
toda z ramen Diomeda, krotečega konje razumno,
oni umetni oklep, ki naredil Hefajstos ga s trudom.
Ako posreči se to, utegnejo, upam, Ahajci
danes ponoči celo že na ladje se vkrcati urne.«

(Dalje.)

Prof. Fr. Pengov: Med pomorščaki.

Na tehtnico svetovne vojske so položili podmorski čoln in mu izročili vlogo jezička, ki naj jo odloči. Gotovo se zanima vsak izobraženec za to mojstrsko delo človeškega uma in rok; zato si ga hočeva tudi midva ogledati. Prijazni kapitan Dorič naju je ljubeznivo povabil, naj stopiva na podmornik, ki stoji kraj brega.¹ Po ozki deski, ki pelje z brega na čoln, sva srečno stopila na vodoravni krov. Vidiš, ta za meter visoka dograda sredi krova je poveljniški stolpič. Krov je zavarovan z železno ograjo; na dveh mestih, spredaj in zadaj, pa so odprtine, po katerih bova šla v čoln. Kadar je čoln pod vodo, sta seveda odprtini zaprti.

Kot znan naravoslovec se pri tem spomniš živih podmornikov: kita ali povodnega konja. Tudi ta je podmornik, ker ima nos, oči in ušesa tako visoko na glavi, da je skoro ves skrit pod vodo in vendar lahko opazuje vso okolico. Imamo pa še druge živali, ki so pravi podmorniki. Indijski brodnik *Nautilus*, ki že izza starodavne silurske dobe brodari in se potaplja po toplejših morjih, rabi svoj krasni biserni čolnič tudi za potapljanje. Kadar se v hišici stisne in se tako pogrezne v mokro prvino neizmernegega oceana, vselej zapre vrata svoje kabine s posebno mesnato loputo. Dalje vé vsak Grenlandček o tju lenju in vsak slovenski otrok o vidri, da zapirata nosne in ušesne votline, kadar planeta pod vodo. Zdaj pa poglej spet na krov! Tamle in tukaj vidiš odprtine za zrak, kakršne opažaš tudi na vsaki drugi ladji. Tudi nekoliko oken opaziš na krovu, kakor tudi na stolpiču; narejena so iz zelo močnega stekla in dobro drže, dokler drči podmornik po morski gladini.

Na stolpiču skoro ne moreš prezreti visokega jadrnika, ki je za podmornik to, kar dolge tipalnice za hrošča-tesarja,

za zeleno kobilico in raro ga (raka): njena antena (tipalnica) sprejema povelja in poročila potom brezžičnega brzojavljanja. Kakor tipa naš polž-slinar s svojimi čveterimi tipalnicami okoli sebe, tako ujame mala podmorniška antena vsak glas, ki ji je namenjen odkodersibodi v morju.

»Kadar se potopite, tedaj jadrnik snamete, kajne, gospod kapitan?«

Poveljnik prikima in govori, nežno božajoč precej močno jekleno cev s premerom kakih 10 centimetrov: »To je pa naše oko. Ko bi ne imeli periskopa, bi bili v vodi popolnoma slepi. Pri krajši vožnji pod vodo se še dá okolica nekoliko opazovati s stolpiča, toda le na daljavo kakih 30 m; kadar se pa popolnoma potopimo, tedaj iztegnemo kot polž svoje »roge« ali astronom svoj teleskop periskopove kovinske cevi nad vodno gladino in opazujemo iz varnega zavetja vse, kar se godi na morju okoli nas.« — Podoben aparat, ki ga izdeluje največji avstrijski optik, C. Reichert na Dunaju, rabi tudi naša vojska na fronti, da se more z varnega mesta raznavati nasproti sovražniku.¹ Ta periskop se dá združiti (kombinirati) z daljnogledom, čigar objektiv ima 24—42 mm premera. Delovanje periskopa, sestavljenega iz prizem, leč in ogledal, sloni na najenostavnejših optičnih zakonih, a brez slike je težko govoriti o njem.²

»Dovolite mi, gospod kapitan, opombo, da iznajdba periskopa ni tako originalna in nova, kot si morda mislite. Pred tisoči let je že nosil naš potočni rak imeniten periskop, t. j. na posebnih pecljih nasajene oči, posnemale pa so ga tudi številne druge živali v temni morski globčini: morski raki, razni glavonožci (sipe) in ribe. Ljubitelji zlatih ribic gojijo v svojih akvarijih časih ribice, pravijo jim ne-

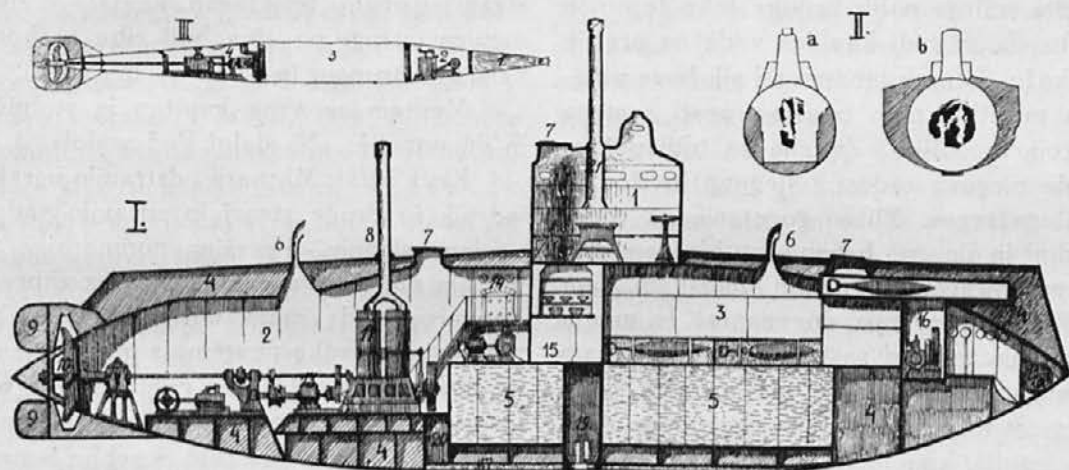
¹ Immergrünn, l. 1915, p. 505.

² Prim. o njem: Kriegsbuch für die Jugend, p. 120.

beški kukalci, ki imajo pošastno povečane, naprej ali kvišku obrnjene oči. Kako čudovita prikazen vsled svojega velikega periskopa je sipa Amphitret, ki živi v globčinah 1800 m, ali riba Opisthoproctus iz 4000 m globokega morsklega žrela! Take teleskopične oči so razdeljene časih celo v dva dela, eden za gledanje v bližini, drugi na večjo razdaljo.¹ Pa kaj pomeni ona druga cev?»

»To je dimnik naših motorjev. Tudi tega lahko tesno zamašimo, kot vse druge odprtine.«

»Na to je težko odgovoriti, ker jih je več vrst. Pravi trup, ki ga pa od zunaj ne morete videti, ker ima oklop, ima največkrat krožni prerez in je podolžen valjar. Imamo pa tudi podmornike z eliptičnim prerezom. Seveda so se oblike vsled pridobljenih izkušenj spreminjale. Francoski podmorniki starejšega sestava so imeli cigarasto obliko; l. 1899. je zamislil inženir Laubeuf svojega Narvala in mu dal kitasto obliko. Do l. 1906. sta tekmovala med seboj čoln-potapljač in pravi podmorski čoln, ki vedno vozi pod

I. Podolžni prerez podmornika: 1. Poveljniški stolpič. — 2. Strojnica. — 3. Shramba za torpeda. — 4. Prekati za vodo. — 5. Akumulatorji. — 6. Zračnici. — 7. Vhodne odprtine. — 8. Dimnik petrolejskega motorja. — 9. Krmili. — 10. Resljev vijak. — 11. Petrolejski motor. — 12. Elektromotor. — 13. Dinamo-stroj. — 14. Plošča za sklepanje električnega toka. — 15. Kuhinja. — 16. Sesalka. — 17. Svinčeni balast. — 18. Dvigalo za mačka. — 19. Zaklopec za polnjenje vodnih prekatov. — 20. Sobica za potapljača. — 21. Periskop. — II. Povprečni prerez: a) podmornika z enim plaščem, b) podmornika z dvema plaščema. — III. Prerez torpeda: 1. Naboj. — 2. Stroj za uravnanje potapljanja. — 3. Shramba stisnjenega zraka. — 4. Motor (z vijakom na koncu).

»Potem posnemate le sorodnika podmorskih čolnov, orjaškega kita. Tudi pri njem se odpirata nosni votlini na najvišjem mestu glave, tako da lahko diha, ne da bi se mu bilo treba kaj bolj vzdigniti iz vode. Topli izdihani zrak tvori za plavajočim velikom celem meglo, ne pa vodometov, kot so nam časih pripovedovali. Kakšna pa je, prosim, splošna oblika podmornikov?»

vodo; tega leta pa so se odločili Francozi za potapljača (podmornik) in mu dali najmanj desetkrat večjo dolžino od širine, dočim je bilo poprejšnje razmerje 5 : 1. Laubeufov čoln je bil 34 m dolg, 3,7 m širok, danes pa imamo podmornike po 60 do 80 m dolge. Če so prej odrinili po 200—300 ton vode, je odrinejo danes 1000 in več ton. A oprostite za trenutek, slišim signal brzjava. Morebiti je povelje za nas.«

Dokler se mudi kapitan pri svojem aparatu, se ozrimo proti domačemu bjarju

¹ Hanstein, Biologie, p. 131.

ali malemu jezeru. Morda si že opazoval na njegovi gladini živ potapljavski čoln, ki si ga popolnejšega misliti ne moreš, čopaste ga ponirka. Narava ga je opremila za to na najpopolnejši način. »Naredimo ladjico, ki bo plula ravnoliko lahkotno in brhko po vodni površini, kakor doli v globočini!« tako je govorila ob njegovem stvarjenju. In dala mu je telo spredaj koničasto, da bi zlahka rezal valove, na spodnji strani pa široko in ploščasto, da bi se bolje prileglo svojemu elementu. Obvarovala pa ga je vsakega nepotrebnege balasta peroti in repa; perje se mu prilega nalik luskine tako tesno in gosto, da se tudi kapljica vode ne prerije do kože. Le kak pingvin ali alk bi se utegnili meriti z njim po smotrnosti svojega ustroja in oblike. Zato je pa tudi potapljanje njegova radost. Njegovo lovišče ni od tega sveta. Plitvo gogotanje na vodni gladini in smešno brbanje po blatnem dnu prepušča racam in vodnim kokoškam. Tam doli, kamor prihaja dnevna luč le medla in zlomljena med rastlinsko goščavo, tam je njegovo kraljestvo, tam izvršuje svojo pravico. Kjer ščuka stoji nepremično, kjer riže jegulja, kjer leži ogromni jezerski som in se plazi kapelj, tam je doma. Zalotiti ume gosposkega raka in črni potapnik (hrošč) je pred njim ravno tako malo varen kakor zakrinkana mladica (ličinka) kačjega pastirja in konjska pijavka. Lačen je. Doslej je mirno plaval po jezeru, privzdigovaje čudaška pernata čopka na glavi gori in doli. Nenadoma pa ju stisne h glavi in preden se zaveš, je smuknil pod vodno gladino; in kako mirno se je to zgodilo; nobenega glasu, le slabi krožni valčki značijo mesto, kjer je zginil. Čez 30 do 40 sekund se prikaže zopet, morebiti 100 m daleč proč. Tu plava ponosno in mirno, z iztegnjenim vratom, ki je zakrivljen v obliki S.

Časih plava tudi po vodni gladini, a ne nerodno kot raca ali črna lisca, ki sta kot kosec plutovine le malo vgreznjeni v vodo, ampak kakor torpedovka vrši tik pod gladino naprej; samo glavo in vrat vi-

diš, kvečjemu še ozek pas po sredi hrpta.¹ —Tudi na ribah se lahko prepričamo, da je oblika, kot jo imajo moderni podmorniki, najboljša za urno plavanje. Najboljši morski plovci, lokarde in morski psi, imajo zaokrožen život. V nemirni, hitro tekoči vodi je od strani stisnjeno telo, kot ga imajo navadne ribe, manj pripravno, ker nudi valovom preveč odpora. V burnem gorskem potoku bi od strani stisnjena riba kaj kmalu zgubila ravnotežje in se zasukala krog svoje podolžne osi. Zato se ti kot dobremu opazovalcu ne bo težko prepričati, da imajo po mirnih vodah ribe od strani stisnjeno telo (krap, karás), v živi, nemirni strugi pa žive bolj ribe s skoro valjastim trupom (postrv, mrena).²

Medtem se vrne kapitan iz stolpiča in dá povelje: »Na delo! Pod vodo!«

Krov oživi. Mornarji odstranijo ograjo, jadrnik in druge stvari in spravijo vse v vzdane skrinje. Površina podmornika je postala popolnoma gladka in brez zaprek. Zanimivo je, da imajo tudi najhitrejše ribe popolnoma gladko površino s prav majhnimi luskami ali celó brez njih. Tako je pri lososu, sabljaku, tunu in še marsikaki drugi ribi. Tun ali trup ima celó posebne jamice na telesu, kamor poklada pri brzi vožnji trebušne, hrbtné in predrepne plavuti, da bi ga ne ovirale v hitrosti. Naši pomorščaki ga torej za las posnemajo. Iz istega vzroka se je bliskoviti tju lenj odpovedal proč molečim uhljem na svojem vretenastem telesu.

Ko je vse pospravljeno in zamašeno, gremo v stolpič in vhod za nami se zapre. Že se potapljamo. Morje pljuska v okna stolpiča.

»Ostanimo kar tukaj v stolpiču! — Dobil sem namreč od admiralitete povelje, da obidem sovražne križarice, ki so menda tri milje pred nami in jih je naš avijatik baje v megli opazil. Pogrezniti se moramo v vodo in jadrati 10 milj, da pridemo na ono stran sovražnika.«

¹ H. Löns: Aus Forst u. Flur; M. Braeß: Aus dem Vogelleben unserer Heimat.

² Hesse u. Doflein, Tierbau u. Tierleben, I.

Valovi se zgrnejo nad našimi glavami, tema nastane. A že zableščijo električne žarnice. Kakšna krasna razlika! Okoli nas je temno-zelen in temno-modro mrak, a sredi vse morske teme sije naše krasno električno solnce. Ubogi David Bushnell, ki si hotel v boju za svobodo severne Amerike (1775—1783) prodreti angleško blokado s svojim podmorskim čolnom, ki si ga razsvetljeval s kosom fosforujočega lesa. Kako bi bil iz sebe, da moreš gledati našo luč v morskem trebuhu!

»Kam ste se tako zamislili, prijatelj?« vpraša kapitan. »Pa nemara že zopet stikate po analogijah (podobnostih) med našo razsvetljavo in med organskim svetom?«

»Uganili ste, gospod kapitan. Zroč v temno morskno brezdnost, sem se nehote spomnil na temno junijsko noč na domačem vrtu, kjer prirejajo samci kresnice (*Lampyris noctiluca*) svoje nočne plesne. Na stotine žarečih iskric tli, se utrinja in trepeče z blesteče-belo ali zelenkasto ali višnjekasto lučjo v molčeči nočni senci, zablesti zdaj tu, zdaj tam v neslišnem, ognjevitom kolu. Še čarobnejše svetlobne efekte (učinke) pa proizvajajo razne tropične kresnice in svetlini, laška *Luciola* na primer, ali brazilijanski *Cucujó*. Ta ima na vratnem ščitu velike svetlikajoče se pege, ki baje svetijo tako močno, da se jih more poslužiti celo človeška ničemurnost v svoje namene. Tako menda nežne brazilske dame uporabljajo svetlina kot integralen (bistven) del svoje družabne toalete, kot svetlobne bisere, pritrjene na igle za v lase itd. Njihovim soprogom pa služi *Cucujó* tudi kot signal, kot vaba za ribe, in po več skupaj nanizanih celo kot leščerba. Namen teh svetilnih organov utegne biti zelo različen; tu morda vaba za plen, tam strašilo sovražnikom, še drugje sredstvo za zblizanje spolov, kar velja posebno pri naši kresnici, kjer samica sploh nima kril in signalizuje samcu svojo pričujočnost le s svetlobnim reflektorjem.«

»To so lepi pojavi v živalstvu,« odgovarja g. Dorič. »A da bi videli kdaj svetlikanje na morju, bi kar onemeli pred tem

čarom. Tako se je godilo že pred 80 leti slavnemu naravoslovcu Ehrenbergu, ki pravi o morskem svetlikanju: »Lep je zelenkasti odsev naših kresnic v toplih poletnih nočeh, a brez primere lepši je pogled na nočno morje, ki ga napolnjujejo milijoni svetlih bitij in iz katerega izkreše vsak valček in sleherni udarec vesla nove bliške. Nič manj nisi vesel tega prizora kot bi bil človek, ki še ni nikdar zrl zvezdnatega neba, vzradoščen, ko bi nenadoma v temni noči ugledal to nebeško krasoto v vsej njeni veličini. Mrtvi, strašni element se izpremeni vsled morskega svetlikanja v živo livado in nehote ponese domišljija mornarja doli v brezdanje globočine, iz katerih prihaja dan za dnem ta ogenj in se zopet pogreza vanje.«¹

Seveda Ehrenberg še ni vedel, da živi v velikih globočinah nešteto svetlikajočih se bitij, ki so jih poznejše ekspedicije odkrile in vsled katerih je opravičena domneva, da prekine črno morskotemo od časa do časa blesk številnih svetlobnih organov. Solčna svetloba vpliva namreč v morju do približno 350 m globoko; do te globočine so namreč še našli rastline (alge), imajoče v sebi klorofil ali snovi s podobnim učinkom. Pri morskem svetlikanju so udeležene predvsem do 1 mm velike krogljaste iskarnice (*Noctiluca miliaris*), ki spadajo med praživalske bičkovce. Pa tudi med više razvitimi živalmi pozna mornar premnogo svetlinov. Tako preliha v gorenjih morskih plasteh svoje prekrasne barve pelaška svetilka (*Pyrosoma*), ki je cevi podobna in prozorna družina kozolnjakov ali ascidij. Svetijo se raznovrstni morski klobuki, n. pr. morskamesečinka (*Pelagia noctiluca*), pa tudi razni črvi, polži, morske zvezde in ježki, sipe in ribe. Nekateri živali nosijo svoja svetila celo na drogovih kakor: sipe na lovkah, raki na tipalnicah, ribe na posebnih nitkah okoli ust, pravi »Diogeni globokega morja«. Pravi čudak je riba *Gigantaktis* (orjaški žarek), ki je dol-

¹ Hanstein, Tierbiologie, str. 194.

ga le malo centimetrov, a prvi trak sicer pokrnele hrbtne plavuti tiči spredaj na glavi in moli, daljši od vsega ostalega telesa, daleč navspred s svetilko na koncu. Nič manjše pozornosti ne zasluži riba *Thaumata lampas* (čudovita svetilka), ki nosi na svojem telesu nič manj kot 22 različnih žarnic (svetlobnih organov), sestavljenih v 10 različnih tipih (vzorcih) v raznih barvah: ultramarinsko-višnjevi, azurno-modri, rubinsko-rdeči, z bisernim sijajem itd.¹ Čudovito je poglavje o organiziranih žarnicah, med katere spadajo tudi one iz rastlinstva (bakteriji, mahovi itd.), a naša naloga je, da se seznanimo s podmornikom. — Videli ste, kako so pospravili mornarji vse različne dograde in zamašili in zadelali vse odprtine. Ustavili so se tudi glasni petrolejski motorji, ki gonijo podmornik le na odprtem morju. Tudi Nemci, Francozi in Rusi rabijo za pogon večinoma težka olja; Angležem pa je bolj povšeči lahki gazolin, ki je pa precej nevaren zavoljo eksplozij, kakor tudi bencin in druga lahka olja. Zavoljo varnosti imajo angleški podmorniki vedno seboj nekoliko belih miši, ki so silno občutljive za gazolinove pare in opozarjajo mornarje na pretečo nevarnost. — Zbolšanje strojev je silno pospešilo brzino podmornikov. Dočim je moral goniti Amerikanec Bushnel svoj potapljač s človeškimi rokami (s pomočjo nekakih vijakov) in je dosegel pri tem brzino največ 5 km na uro, vozimo danes nad vodo z brzino 16 morskih milj (m. m.) in več, pod vodo pa z 8—10 m. m. (1 morska milja = 1852 m). Seveda pa za to ne zadostuje več človeška moč z $\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{10}$ konjske sile, ampak železni motorji z mnogimi 100 konjskimi silami.«

»Dovolite, gospod kapitan, da opozorim pri tej priliki na zanimiva opazovanja naravoslovcev o brzini in moči živih podmornikov. Pri lososu n. pr. so ugotovili, da je preplaval v 24 urah 40 kilometrov, kar bi znašalo na sekundo hitrost (c = celeritas) 4·6 m; če računamo na-

sprotno c vode najmanj z 1 m, potem bi imel losos c = 5·6 m. Pri orjaških kitih, ki so najpopolnejši podmorsčaki, je navadna hitrost v sekundi precej manjša, a bežeči kit drvi s hitrostjo 5—7 m na sekundo. Ogromna pa je kitova moč. Brehm pripoveduje, da je tak velikan s harpuno (železno ostjo na vrvi) v životu vlekkel za seboj parnik 90 čevljev dolg in z globočino 10 čevljev s hitrostjo 12 vozlov (à 1852 m), dočim so si prizadevali parni stroji ladje, ki so imeli 230—250 k. s., vleči brod v nasprotni smeri z isto brzino 12 vozlov; imel je torej moči za najmanj 500 konj!«

Kapitan: »Začel sem Vam bil razlagati obliko našega potapljača. Njegov trup mora vzdržati v nekoliko večji globočini silno velik tlak (pritisk). Recimo, da ima naš čoln površino 300 m². Lahko si izračunate, kakšnemu gorostasnemu tlaku da se mora izpostaviti v globočini 50 m.«

»Vsak kubični meter vode tehta 1 tona (1000 kg); to je torej tlak na 1 m² v globočini 1 m. Naš potapljač bi bil potemtakem v globini 50 metrov izpostavljen tlaku $300 \times 1000 \times 50$, to je 15.000.000 kg. Ogromna teža! Toda o Jules Vernejevem kapitanu Nemotu čitam, da je potopil svoj čoln Nautilus celo 12.000 m pod morsko gladino,« ponagajamo smehljaje gospodu kapitanu.

»Ta je popolnoma bosa! Na naš čoln bi v taki globočini pritisnilo 4.600.000 ton; zdrobile bi ga v trščice.«

Silni tlak morske vode dela potapljačem (ljudem) kakor tudi podmorskim čolnom težave, zlasti prvi morajo od njega mnogo trpeti. Le pomislimo, da je prišla lesena krogla, ki so jo bili potisnili 1000 m globoko, nazaj na površje stisnjena na polovico svoje prejšnje prostornine! Človek, ki bi se prav hitro globoko potopil ali se brzo vzdignil v veliko višavo, postane lahko žrtev te hitre izpremembe v tlaku. Skrajna meja, do katere se more mornar potopiti v potapljavskem zvonu, je globočina 30 m; v tem slučaju je njegovo telo izpostavljeno tlaku 3 atmosfer (3 kg na vsak cm²).

¹ Hanstein, Biologie.

Pa utegneš vprašati: Čujem, da ni meja živalskega življenja v globočini 500 m, kakor so mislili prej, ampak da so dokazali živa bitja tudi v brezdnih 6—8000 m. Ker vlada tam doli tlak 600—800 atmosfer, kako ga morejo prenesti nežne živalce?

Telo morskih živali — ti odgovarjam — je ustvarjeno tako, da voda ne pritiska samo od zunaj na vznoter, ampak tudi v obratni smeri; telo morskih živali v globočinah je popolnoma prepojeno z vodo. Kakor more potoček pritiskati in gnati mlinško kolo le tedaj, če ima nekaj strmca, tako more tudi tlak v vodi, ki se širi na vse strani enakomerno, pokazati učinek le tam, kjer ima, kakor pravijo fiziki, vsaj nekoliko potencialnega strmca, to je, kjer se stikajo prostori z različnim tlakom. Naše ribe dela njihov mehur močno odvisne od tlaka. Mehur je organ, s katerim more riba svojo svojstveno težo izenačiti s specifično težo vode in tako brez težave viseti v vodi. Če se tlak menjava polagoma, se mu riba že prilagodi; drugače pa je pri hitri spremembi tlaka. Krasen poskus je napravil prof. Doflein s krapom, ostrizem in kapeljnom.¹ Posodo s temi tremi ribami je postavil pod poveznik zračne črpalke in začel izsesavati zrak. Kapelj (brez mehurja) se ni zmenil za eksperiment, tovarišema pa se je napel zrak v mehurjih in ju potisnil na vrh vode. A tudi v tem sitnem položaju si je krap z odduškom kmalu pomogel ter spustil nekoliko preobilnega zraka iz mehurja na dan, nato pa plaval po vodi veselo kot prej. Nesrečni ostriz pa, ki nima odduška, leži postrani na vodi, silno je napet, in če ne preneha delovati sesalka, mu počí mehur, da pogine. Kakor pa spustimo zopet zrak nazaj pod poveznik, se vrne ostriz nazaj v vodo, krap pa pade popolnoma na dno, dokler si ne preskrbi dovolj zraka za v mehur, da se zopet dvigne v vodi. A v naših plitvih sladkih vodah ne pride tlak posebno v poštev. Drugače pa je pri nekaterih morskih živalih. Pri kitu n. pr. skle-

pajo, da se pogriza v globočino 50—60 m; niže doli ne najde za svoje sesalsko oko dovolj svetlobe, pa tudi za svoj ogromni želodec ne dovolj hrane. Pri premočnem vodnem pritisku se tudi začinja pljučni zrak topiti v krvi, in ko tlak odneha, nastajajo v krvi zračni mehurčki, ki bi povzročili kitovo smrt. Sicer pa varuje kita tudi debela tolstna plast vsled svoje prožnosti presilnega vodnega tlaka v globočini; tudi oči ima zavarovane s prav debelo roženico, zrklo pa varujejo masivne očesne mišice kot varstvene blazinice prehudega pritiska vode. Tako vidimo tudi v nevidnih morskih globočinah povsodi prelepo smrotnost.

Naš mentor, gospod kapitan Dorič, je bil prej nenadoma prekinil svoj govor, kajti pogled na manometer mu je pokazal, da smo že zelo globoko pod vodo. A kmalu se postavi kazalec na pravo mesto, da plavamo v nameravani smeri.

Kdo ne pozna manometra ali tlakomera! Vsak parni kotel ga mora imeti, pa tudi vsaka druga posoda, kjer se nabirajo plini v večji množini; brez manometra bi bile eksplozije na dnevnem redu. Zato se ne čudi, prijatelj, če imajo manometer tudi mehurji nekaterih rib, ki so posebno močno napolnjeni z zrakom. Zanimivo pa je, da so ti ribji manometri v bistvu urejeni ravnotako kot navadni tehnični tlakomeri. Dve vrsti manometrov rabi tehnik; take, pri katerih pritiska plin na steberc živega srebra ali kake druge lažje tekočine (podobno kakor pritiska zračni tlak na živo srebro navadnega barometra), drugič pa take, pri katerih kaže plin svojo napetost po posredovanju prožnih vzmeti (spomni se le na Vidijev aneroid!). Prve vrste manometer ima n. pr. znani sled ali slanič. Njegov zelo dolgi vzdušni mehur se cepi na sprednjem koncu v dve cevasti rogovilici, ki prodirata v lobanjo in se končavata vsaka z majhnim mehurcem. Povečani zračni tlak se razširi iz mehurja po stranskih cevkah tudi na mala mehurčka, ki pritiskata na možgansko tekočino, ki obliva možgane. Riba takoj čuti nevarnost

¹ Tierbau u. Tierleben, II. Bd.

eksplozije in spusti skozi posebno cevko kot varnostni zaklopec (ventil) odvečni zrak. To mora storiti vselej, kadar se iz globočine hitro približuje vodni površini.

Morda ti ni neznano, da je tudi zrakovcu (Zeppelinovcu n. pr.) neobhodno potreben tak ventil, četudi se tlak pri dviganju v zraku ne menjava niti oddaleč tako hitro kot v vodi. Dočim namreč znaša v morju pri vsakih 10 m globočine razlika v tlaku že 1 atmosfero (760 mm živega srebra), je pa pri dviganju v zraku ta diferenca na vsakih 11 m le 1 mm živega srebra, torej 760 krat manjša nego v vodi.

Po drugem vzorcu alla aneroid pa imajo ustvarjene svoje mehurjeve manometre krap, jezerski som in nekatere druge ribe. Pri teh je mehur v zvezi s čudovitim zistemom vzvodov, ki odpirajo ali zapirajo poseben pokrovec, ležeč na hrbtnici in zmožen pritiskati na možgansko tekočino in možgane. Krap tak manometer neobhodno potrebuje; morda si že poskusil, kako močno eksplodira njegov mehur, če stopiš nanj. Vsled močne napetosti zraka ima tudi krapov mehur nalik kolesu pri biciklju dvojno steno; notranja je tanka in zelo elastična (gumijeva cev), zunanja pa je grobejša, pri nekaterih ribah celo okostenela. Iz vsega tega ti bo tudi jasno, zakaj da nimajo vse ribe manometrov. Iz enostavnega vzroka: ker jih ne potrebujejo. Morda poznaš lične blazine za daljša potovanja, ki se dado napihniti z zrakom; na njih ni treba manometra. Pač pa ga mora imeti vsak parni kotel, vsaka parna brizgalna, vsak ribji mehur, ki je odnosno (relativno) močno napet.¹

Gospod Dorič nadaljuje svojo razlago: »Najbolj skrivnosten je oni ustroj podmornika, po katerem uravnava svoje ravnotežje v vodi. Naj vam povem najpreje nekoliko o vodnih prekatih (kletkah). Jasno vam je, da se čoln pogrezne globoče v vodo, ako ga bolj obtežite. Ta problem (naloga) je močno belil lase iznajditeljem. Naš čoln plava na vodi, ker ga drži vzgon

po Arhimedovem zakonu. Ta vzgon (pritisk navzgor) uničimo enostavno na ta način, da napolnimo z vodo glavne kletke (sobice), ki obdajajo trup pravcatega podmornika na vseh straneh. Ventili teh kabin ostanejo odprti, vsled tega pritiska voda v kletkah z isto močjo na zunanji oklep, kakor zunanja voda. Le tako zabranimo, da voda ne zdrobi vnanjega oklepa.«

»Pa kako, da se popolnoma ne potopite, kadar se napolnijo precati z vodo?«

»I, treba je pač razpostaviti kabine na prava mesta že zato, da čoln ne zgubi svoje vodoravne lege —, potem pa tudi vpoštevajte, da z vodo v kletkah ne uničimo celega vzgona: majhen del ga še preostane; tega premagamo potem s posebnimi vesli za potapljanje. Podmornik — nota bene! — je v vodi samo, dokler se giblje, kakor hitro pa obstane, ga ostanek vzgona takoj potisne na površje.«

Ob razlagi prekatovega sestava pri našem podmorniku se nehote spomniš na hišico indijskega brodnika *Nautila*, ki tudi obstoji iz cele vrste vedno večjih prekatov, ločenih drugi od drugega, v zadnjem pa biva gospodar, ki se poljubno potaplja in prihaja na površje. Brodnik je znamenit po svoj častitljivi starosti; zakaj od prvega dne, odkar poznamo življenje na naši zemlji, pa do kredne tvorbe se nam je ohranilo v kamenitih sarkofagih zemlje na stotine vrst teh živih podmornikov, brodnikovih sorodnikov; med njimi je zlasti imenitna mogočna vojska amonitov. —

Nenadoma prihiti strojnik in naznani, da uhaja iz akumulatorja neprijeten duh. Poveljnik ukaže, naj gre čoln za trenutek na površje, da se osveži zrak. Kalijeve patrone se rabijo, da se diha skozi nje, le takrat, kadar je zrak močno pokvarjen in ni mogoče iti na površje. Izpraznili so glavne kletke, iztisnivi iz njih vodo s sesalkami. V kratkem smo spet gledali božje solnce. Odprli so luknje za vhod in sveži zrak nam je olajšal dihanje. Nato se zopet potopimo.

Vsak podmornik ima s seboj tudi apa-

¹ Das neue Universum, 31. Jg., 380.

rate s stisnjenim kislecem, ki osvežuje zaduhli zrak pri podmorski vožnji; izdihano ogljenčevo kislino pa vsrkavajo posebne patrone iz žganega apna. Morda se spomniš pri tem na črnega potapnika, podmorščaka naših vodnih kotanj, ki spravlja jajca v hruškast, plavajoč kokon na spodnji strani vrbovega lista; kokon se končuje v 2 cm dolg rožiček, moleč iz vode. Ta rožiček ima žlebič, napolnjen z rahlim staničjem in po njem dohaja svež zrak jajcem, pozneje pa tudi ličinkam. Tudi stari potapnik jemlje zalogo svežega zraka seboj pod vodo. Privzdigne pokrovki in sprejme med nju in med zadek zalogo kisleca, ki ga odnese seboj. Tudi pri znanem vodnem pajku obdaja zadek vedno ovoj iz zraka, kadar se skriva v svoj stekleni grad ali potapljavski zvonec pod vodo. Jegulja in rak pa se preskrbita z zalogo zraka v škržni votlini, kadar morata za kaj časa iz vode na suho.

»Imamo tudi kletke za vzdrževanje ravnotežja,« nadaljuje kapitan. »Da se izravna ravnovesje podmornikovo, so vdelane posebne kabine v sprednjem in zadnjem delu čolna in so po ceveh med seboj v zvezi. Ako se nenadoma vzdigne prednji del čolna, potisne posebna priprava vodo iz zadnjih kletk v prednje: čoln se izravna.

Obe vrsti vodnih shramb sta zelo važni. Pomislite le, dragi moj, za koliko postane podmornik lažji, kadar izstreli torpedo, pa tudi poraba živeža, pitne vode in goriva mu jemlje veliko teže. Vse to je treba izravnati. Najbolj preprosto je to izravnavanje pri gorivu. Petrolej namreč plava v posebnih kletkah na vodi; kolikor ga izsesa stroj za svojo porabo, toliko ga takoj nadomesti voda, ki prihaja skozi ventil, ki se avtomatično odpira in zapira. Toliko o vodnih shrambah, sedaj pa še nekoliko več o obliki podmornikov. No...« poveljnik pogleda na kronometer. »Naša naloga je rešena, obšli smo sovražnika in lahko gremo na plano.«

Kratka so povelja, v trenutku so izvr-

šena. Čoln je zopet na vrhu, luknje odprte, podamo se na krov; mornarji so že pritrdili ograjo.

»Sedaj veste, kaj so kletke in čemu. Zato vam lahko povem kaj več o obliki potapljavskih čolnov,« prične zopet kapitan. »Nahajajo se podmorniki, pri katerih so vodni prekati vdelani naravnost v trup — seveda podmornik vsled tega zgubi mnogo prostora. To je podmornik z enim plaščem ali ovojem.«

»Potem imajo drugi podmorniki po dva plašča,« se vtakneš vmes ti.

»Tako je! Tudi naš je tak. Pri njem so kletke zunaj pravega trupa in lahko imajo v svoji celoti različne oblike. Pri našem imajo podobo ribe. Pri tem sestavu so vodne kabine lahko precej večje nego pri enoplaščarjih, dajo se hitro napolniti in z zračnim tlakom izprazniti. Pa tudi proti torpedom je ta vnanji oklop imenitno varstvo.«

»Pa čemu potem gradijo še podmornik z enim plaščem?« — vprašamo začuden.

»Zavoljo njihove hitrosti, kadar plavajo pod morjem. Na površini pa so zelo nerodni, ker delajo silne valove.«

»Koliko časa pa vzdrži podmornik pod vodo?«

»Nekoliko ur.«

»To ni ravno veliko.«

»To je zelo veliko. Pomislite vendar, kako težak je trup podmornikov, potem pa se spomnite na stroje, o katerih še nismo govorili. To ni malo!«

Zopet signal brzojava, ki kliče poveljnika v stolpič. —

Če pomislimo, da teka naš izborni potapljač p o v o d n i k o s l e 20—50 sekund pod vodo in preteče proti vodi daljavo kakih 20 metrov; če se spomnimo na morskega potapljača, ki mu ga ni para, na k i t a, ki vztraja pod vodo le nekaj minut in le v najbridkejši stiski eno uro — potem moramo seveda popolnoma pritrditi besedam gospoda kapitana.

A ta je že nazaj in pravi: »Notranje prostore podmornikove si bomo ogledali pozneje. V prednjem delu boste videli

shrambe za torpeda in pa kabine (sobice) za častnike, zadaj pa so stroji in prostori za moštvo.«

»Ali vse podmornike gonijo stroji na petrolej?« vpraša eden izmed nas.

»So tudi taki, ki jih gonijo elektromotorji tudi na vodi, dà, celó parni stroji; o bencinskih motorjih je pa znano, da se dado uporabljati le bolj pri avtomobilih, zrakoplovih in aeroplanih, ker so njihovi hlapi ne samo strupeni, ampak tudi nevarni. Da ima petrolejski motor prednost pred parnim strojem, boste takoj uvideli, ako vam povem, da se porabi pri prvem stroju na konjsko silo in uro 20 do 40 dkg olja, pri parnem stroju (kurjenim z oljem) pa 50 do 55 dkg. Najizvrstnejši bi bili seveda električni motorji tudi za vožnjo vrhu morja; ne povzročajo vročine, ne kvarijo zraka, delujejo čudovito tiho, dopuščajo krasno manevriranje z različnimi hitrostmi in smermi (naprej ali nazaj). Toda akumulatorji imajo preveliko težo: za 3½-urno vožnjo in 1 konjsko silo tehtajo že 40 kg brez čiste teže elektromotorja samega. Zato rabimo električno silo samo za pogon pod vodo, na vodi pa so danes priznani kot najboljši Dieslovi motorji, ki ne gonijo samo podmornika, ampak obenem polnijo tudi akumulatorje s potrebno silo za podmorsko vožnjo. V primeri s parnim strojem imajo pet- do sedemkrat večjo dejavnost. Tako vidite, da so naši podmorniki nekake dvoživke z vsemi njihovimi dobrimi in slabimi stranmi. Pred vsem je strojna oprava tako silno umetna, da si komaj morete predstavljati, koliko znanja, dela in izumiteljskega talenta je bilo treba, da je nastal popoln čoln. Lahko si ogledate tudi svinčene akumulatorje, ki zavzemajo lepe prostore.«

»Dovolj o strojih, ker mi že brni po glavi od te množice strojev.«

Gotovo bo zate le oddih, ako se spomniš mimogrede nekaterih električnih akumulatorjev v živi naravi. Po vseh toplih morjih plavajo razni skati, med njimi tudi krasno marmorirana torpedovka ali električni skat, 1½ metra

dolg, skoro 1 meter širok, 25—30 kg težak. Njegova električna baterija obstoji iz mnogo tisoč elementov, zato ni čudno, ako omami in vrže na tla celó krepkega moža. Po vodah južne Amerike pa razkazuje svojo grozno moč do 2 metra dolga in do 20 kg težka električna jegulja, preelegantna plavačica, a strašna morilka. Njeni električni organ na obeh straneh hrbtenice ima dolžino za $\frac{1}{5}$ telesa in njegova teža znaša celo tretjino ostale telesne teže. Obstoji pa iz 6—8000 zapovrstnih ploščic, nastalih iz spremenjenega mišičevja. Kadar pride ta torpedovka na mesto, kjer je največ življenja, spusti svoje strele iz sebe in vse naokoli leži postrani, brez življenja. Tudi afriški Nil, Kongo in Senegal imajo svojega električnega soma, a ta je dolg le 30 do 50 cm in nevaren samo manjšim živalim. —

Iz shrambe za torpeda prihiti mornar in naznani, da se na slušalu čuje vijak velike ladje.

»Da ima podmornik celó slušalo, nekako uho?« — se začudimo mi.

»In še več jih ima nego človek. Najprej so slušala na obeh straneh poleg torpednih cevi. Po njih začutimo ladje iz velike daljave. Važna so slušala posebno ob megli.«

»Čudno bitje je ta vaš podmornik. Zdi se mi kot bi bilo vse živo; ima oči in ušesa, srce in pljuča, seveda tudi dober želodec.«

Šli smo na krov. Iz daljave zatuli zamolkli glas sirene (piščali na paro).

»Parnik se nam bliža. Kolikor morem sklepati iz glasu njegove sirene, je to najbrže naša križarica, ki smo jo imeli srečati. Potrpite za trenutek.« Poveljnik šine v stolpič. A že je nazaj in veselo zamahne z roko:

»Pod srečno zvezdo ste rojeni, prijatelj; kajti že danes se Vam nudi prilika, da vidite, kakšno orožje da je naš čolniček. Dobil sem namreč povelje, da torpediram sovražno jadrnico, ki se je osmelila prestopiti prepovedani ji pas.«

Krov je oživel. Strojniki so hiteli k strojem, a moštvo k torpedom. Poveljnik nas popelje v stolpič h krmarju.

»Torpedo bomo izstrelili v vodi — tako se glasi povelje. Zdaj imate prelepo priliko spoznati pomen našega očesa — periskopa. Ž njim poiščemo sovražnika in mu poženemo torpedo v bok. Solnce mora biti za nami in približali se bomo sovražniku tako, da nas ne opazi zlepa.«

Kmalu so se prelivali jadranski valovi preko našega železnega kita. Poveljnik je dajal povelje za poveljem, večkrat strmel v periskop, šel še enkrat v shrambo za torpedo. Mi se medtem sprehajamo po notranjosti čolna; naenkrat zaslišimo piškajoč fin glas in vprašamo krmarja, kaj da je.

»To je naš k o m p a s« — odgovarja le-ta — »to ni oni navadni z iglo-magnetnico. Ta bi se utegnil zmotiti in prevariti tudi nas, ker je toliko železa na čolnu. Naš kompas je čudna stvarca, nekaka vrtavka, a hentano draga, pravijo. A zato je tudi šmentano natančna! Vrti se žverca nekoliko tisočkrat na minuto, a zato jo moramo imeti zaprto v škatli z razredčenim zrakom, ker bi nam sicer jela žareti. Ta vrtavka se postavi natančno v severno smer. Gospod kapitan pravi, da je to sijajna iznajdba.«

»Gospod poveljnik kliče,« nam naznani mornar in mi se požurimo.

»Evo, dragi moji,« pravi kapitan, »oglejte to fotografijo v barvotisku!«

»Krasno, prekrasno!« mora vzklikniti vsak izmed nas, zatopivši se v mlečno, opalno steklo, ki je bilo pritrjeno pod periskopom. Na njem vidimo modro nebo in širno morje — na morju pa val za valom, tuintam kakšna ribiška barka in pa galebi, ki letajo nad vodo.

»Ali vidite kaj tamle na desni?« vpraša kapitan.

»I seveda! To je ravno jadrnica. Prav natančno razločimo tri njene jadrnike. Krasna ladja!«

»Zares, lepa je. Škoda, da mora storiti takšen konec. A kaj čemo, vojska je vojska in naši torpedi ne poznajo usmiljenja. Standard-delo tehnike je t o r p e d o in vendar tako strašno morilno orožje. Gorje sovragu,

ki se mu zapiči med rebra! Je pa ta zver tudi precej dragocena. Marsikak zoološki vrt bi si za ta denar (14.000 K) lahko kupil leva.«

»Dovolite, gospod kapitan, ako opozorim na še dragocenejše podmornike v morju, kite, ki dajejo velikanske množine olja, dragocene vosi, umetni guano (gnojilo) iz mesa in kosti itd. Od enega samega kita dobi Izlandec do 30 sodov (à 174 litrov) olja, zato znaša vrednost vsake živali do 36.000, tudi 50.000 kron. Holandci so bili že v 17. in 18. stoletju strastni kitolovci in so potegnili v 40 letih (1676—1722) za kakih 400 milijonov kron kitov iz morja — za tedanje čase gorostasno premoženje. Zato je bil tudi kitolov eden izmed temeljev holandskega narodnega blagostanja, in Špicbergi so bili 'zlata jama severa'.«

»In kako čudovito natančno deluje torpedo,« povzame zopet kapitan. »Torpedo se potopi na las tako globoko, kakor mu je naročeno, in gre v vodi od 500 do 3000 metrov daleč, natančno po določenem potu, od katerega ga ne premakne nobena sila. Če zadene sovražnika, se potopi v njegovem mrtvaškem objemu, če pa ga zgreši, gre sam delat pokoro za to na dno morja. Zares, torpedo je eden najženijalnejših izumov človeškega duha, ki ga je pa napravil za uporabno grozno orožje šele Anglež Whitehead po vzpodbujanju avstrijskega kapitana Lupisa leta 1868. na hrvaški Reki. Seveda so vse države takoj kupile iznajdbo in jo izpopolnile.«

»Kako pa je narejen torpedo?«

»Torpedo je na zunaj nekaj mladič podmornikov; ima tudi podobo cigare ali ribe kot oče. Kalibra ima 45 cm, je 530 kg težak in 5 metrov dolg. Stena je narejena iz takozvane jeklene bronče. Njegova hitrost pod vodo znaša okrog 18 metrov na sekundo. Notranji mehanizem pa je strahotno kompliciran, zato le nekaj malega o njem. Spredej je udarni klin, ki vname razstrelivo, kakih 100—150 kg strelnega bombaža, kadar zadene cilj. Naboj zavzema nekaj manj kot četrtno vsega torpedovega prostora. Za njim je shrambica z aparatom,

ki uravnava globočino in uboga gospodarja, kot bi bilo živo bitje. Ves srednji del torpeda je prostor s stisnjenim zrakom — na 150 atmosfer! — ki razvija orjaško gibalno moč. Za njim pride gonilni stroj, ki goni Resljev vijak zunaj torpeda, obenem pa tudi posebno vrtavko, ki sili torpedo, da obdrži natančno smer, ki so mu jo določili. A zdaj prosim pozor! — Halo! — Že smo na cilju.«

Poveljnik odmakne mlečno steklo in pritrdi daljnogled, da more videti tudi finese, ki jih na steklu ni mogoče opaziti. Treba je bilo najti najobčutljivejši del jadrnice.

»Pozor! Torpedo pripravi! Vžgi!«

V tem že začutimo močan sunek, kot bi se bili zaleteli v kak prožni predmet, ki nas je odbil nazaj. Zazibljemo se po celi dolgosti. A prav kmalu se ustavi to nihanje ob ravnovesnih kletkah. Kapitan dá povelje, da se urno dvignemo na površje. Radi bi videli učinek torpeda. Ravno smo

bili na vrhu, ko ugledamo na vzhodu voden krvav steber, ki naglo raste iz morja. Strašna nadzemeljska prikazen. Vodomet, ki ga je solnce od zahoda barvalo mavrično s svojimi krvavimi žarki, raste brezglasno hitro. Nato razpade vse v krvav dež, a na površini belih pen, ki so še ostale od njega, poskakujejo kot pošasti temni predmeti: jarbole, deli krova, razbite kabine, grmade lesa, železja, deske, grede. Kakor bi bila šapa besnega leva razbila celo ladjo z enim udarcem. Naenkrat oblizne rdečkast plamen proti nebu in požre vse to.

Sedaj se razlegne nad našim stolpičem strašen tresk, ko da se je prekrehnilo nebo na dve polovici; zvok kot z loparjem nam udari v uho.

»Jadrnice ni več.«

Trepetajočega srca se zahvalimo vrlemu kapitanu za tako plastično razlago in demonstracijo in hitimo zopet nazaj na kopno.

Fr. Omerza: Epigram.

(Konec.)

Na prvo mesto latinskih epigramatikov sem postavil Martiala, a ne zato, kot da bi bil on časovno prvi med njimi, ampak da pokažem na njem višek razvoja, ki ga je doseglo pesništvo te vrste pri Rimljanih in sploh v vseh časih. Da izpolnim to vrzel, hočem omeniti na kratko še nekaj drugih epigramatikov, ki so živeli pred Martialom; toda pomudili se bomo nekoliko dalje pri Katulu.

Prvi pesnik te vrste je, kolikor nam je znano, Q. Ennius (239—169), ki je prvi uporabljal v epigramu elegični distihon, ki je ostal dalje edino merilo do Katula (C. Valerius Catullus, 87—54, roj. v Veroni, sovrstnik Ciceronov in Cezarjev). Katul si je vzel namreč glede na vsebino in metriko svojih pesnitev za zgled aleksandrijske pesnike, od katerih je sprejel nova merila za epigram, kot n. pr. jambični rimeter: — — — — —, skazon:

— — — — — hendekasyllabus (versus phalaecius): — — — — — itd.

Nekaj posebnega je, kako je rabil epigram M. Terentius Varro Reatinus (116—27). Kolik učenjak je bil ta mož, vemo, žal, samo od sv. Hieronima, ki navaja imenik njegovih del in ga primerja z Origenom. Nas zanima sedaj samo ogromno delo »Hebdomades«, ki je obsegalo 15 knjig s 700 slikami rimskih in tujih imenitnih mož. Pod vsako sliko je napisal epigram kot razlago. Enako delo kot Varro je spisal T. Pomponius Atticus. Znano je, da je tudi Korn. Nepos primerjal v 16 knjigah »de viris illustribus« Rimljane z drugimi znamenitimi možmi. Tudi drugi znani pesniki, kot Vergilij, Tibul, Propertij, Ovidij i. dr., so delali epigrame, ki so raztreseni v njihovih pesmih. Le pod Vergilijevim imenom se nam je ohranila zbirka 17 epi-

gramov pod imenom »K a t a l e p t o n«. Naj omenim tu še takozvane pesmi »P r i a p e a« različnih pesnikov, ki opjevajo Priapa, varuha sadnih vrtov.

Tukaj hočem dodati nekaj K a t u l o v i h epigramov, ki je za Martialom

največji latinski epigramatik. Dasi njegovi sršeni precej hudo pikajo, so vendar daleč za Martialovimi puščicami. Toda pripomniti moram, da ne smemo soditi Katula samo po epigramih, ker je znamenitejši kot lirik in elegik.

1.

Príšel torej domov si, moj Veranij,
ki prijatelj si moj nad tisoč drugih,
prišel k mamici sivi, dragim bratom?
O vesela mi vest, da zdrav si, ljubi!
Kmalu videl te bom in pravil boš mi,
kaj si v Španiji videl, mesta, kraje,
kot navado imaš, te stisnil k sebi
ter poljubil oči in usta zlata.
O vi vsi, ki vam sreča lepša sije,
je vesel li kdo bolj kot jaz in srečen?

2.

Mila zopet pomlad že veje v zraku,
ni več zimskih vetrov pod temnim nebom,
vzhodnik mirno pihljá, prijetno boža.
Pusti frigijska polja, o Katulus,
béži z vročih mi lok Niceje plodne,
k mestom Azije slavne brž hitimo!
Duh poletel je moj že tja v daljave,
nóge mika naprej v radóst življenja.
Bratov dragih mí krog, v slovó: zdravstvujte!
Dom pustili smo skup in šli v tujino,
zdaj pa vrača se vsak po svojem potu.

3.

Mnogo prehodil sem mest, čez mnoga sem vozil se mesta,
da sem do tebe prispel k žalnemu grobu, o brat!
Žélel sem vedno, da dar bi prinesel ti zadnji mrliču,
rad še govoril s teboj — prah pa molčí, vse zaman:
vzela te kruta je smrt, ugrabíla neznana usoda.
Kam si, o revež, odšel, mene pa pustil si tu?
Prosim te, sprejmi tedaj po stari očetni navadi
žalni ob grobu moj dar, srčne ljubezni dokaz,
ki ga prinaša ti brat, ko oči mu zalivajo sólze,
sliši moj zadnji pozdrav: zбоgom na veke, o brat!

4.

Dobro kósil pri meni boš, Fabúlus,
v malo dneh, če bogovom ljub si večnim,
vedi pa, da s seboj prinesiti moraš
dobro hkrati kosilo in obilno,
vino tudi in sol in vse dovtipe.
Če prineseš tedaj to s sábo, dragi,
dobro kósil boš, pravim, ker Katulu
poln mošnjíček je sáme — pajčevine.
A ljubezen prejel zato boš čisto,
al pa, kar je ljubkó še bolj in lično:

balzam drag, ki ga namreč moji ženki
so bogovi ljubezni v dar poslali.
Ko poduhaš ga, boš bogove prosil,
naj store, da bi ves bil nos, Fabulus.

5.

O največji govornik slavne Rome,
kar jih kdaj je biló, jih je in bode
v letih mórda prihodnjih, dragi Markus,¹
hvalo poje največjo ti Katulus,
kar je pesnikov vseh, najslabši pesnik,
kar je pesnikov vseh, takó najslabši,
kot najboljši si ti od vseh odvetnik.

6.

Da te bolj kot okó ne ljubim svoje,
bi sovražil za dar te, dragi Kalvus,²
kot sovražnik je moj Vatinianus.³
Kaj sem storil ti pač in kaj sem rekel,
da si toliko dal mi slabih pesmi?
Naj udari hudó ga šiba božja,
kdor ti revščino to poslal je dušno!
Je-li mórda zaklad, odkrit na novo,
Sula dal literat, ti v dar poklonil?⁴
No, potem sem vesel, radósten v srcu,
da vsaj nekaj ti trud je tvoj prinesel.
O bogovi, naj grozna, strašna knjiga,
ki si danes poslal jo ti Katulu,
ko najlepši je dan, Saturnov praznik,⁵
danes zgíne s sveta v kraljestvo tème!
To ne bo ti odšlo, hudobnež, čakaj!
S prvim svitom bom k vsem knjigarnam tekem
ter bom Cesije vse, Akvine kupil,
kar je strupa, bom zbral, celó Sufena:⁶
to poklonil bom vse za kazen tebi.
Vi med tem pa odtod takoj, zdravstvijte,
tja, odkoder vas zla prinesla noga,
móra našega veka, vi pisuni!

7.

Marucinec Asínij, tvoja leva
ne obnaša lepó se v vinski družbi:
prte kradeš, če kdo je manj previden.
To naj bo ti dovtip? Zelo se motiš:
to umazana reč je, strášno grda.
Ne verjameš? Verjemi Poliónu,⁷
ki za bratove rad bi dal tatvine
tisoč al pa še več, da svet ne znal bi,
ker oliko pozna, dostojno šalo.
Pikal torej te bom s sršeni vedno,
al pa pošlji nazaj mi moj prtiček.
Ni mi toliko zanj, češ drag je mórda,
ker oliko pozna, dostojno šalo.
Kajti v dar mi Veranij in Fabulus
sta prtiče mi te poslala s španske.
Moram torej tako jih prav ljubiti,
kot Veranček je ljub mi in Fabulus.

8.

Kako, da ne umreš, Katulus, čakaš še?
 Glej, z golšo Nonius kot pretor že sedi,
 Vatinius prisega konzul pa krivó.
 Kako, da ne umreš, Katulus, čakaš še?

9.

Sufenus, ki je dobro tebi znan, Varus,
 olikan je in lep, nad vse šaljiv človek.
 Pa kaj še? On najboljši je kovač — verzov.
 Če več ne, jih je spisal vsaj deset tisoč,
 a ne na slab papir, kot vsakdo drug dela:
 kraljevski pergament, platnice knjig nóve,
 obreza čisto nova, rdeči vsi traki,
 papir ravnó odrezan, blesk oči jemlje.
 A vzemi v róko in olikani, krasni
 Sufenus zdel se bo ti spet pastir kozji,
 neroden kmet: tako je čisto drug človek.
 Kako pač to? Če zdel se je gospod právkar —
 ne vem, kako primerneje ga naj zovem —
 neroden štor je koj in kmetska res klada,
 ko prime za pero in pesmi vró divne.
 Srečnejši ni še bil nikdár in bolj blažen,
 kot kadar pesem piše mu peró strastno:
 tako se veseli in čudi sam sebi.
 Napake vsak ima in znan mi ni nihče,
 da ne bi videl v njem Sufena v čem láhko.
 Napake ti imaš te, a jaz imam druge,
 ne vidiš jih pa sam, ker torba je zadaj.

10.

Kadar pogineš tako, kot ljudstvo, Kominius, hoče,
 las osivelih in star, grd od nesramnih strasti,
 mislim, da láhko trdim, da jezik, vseh dobrih sovražnik,
 najprej izsekan iz ust v žrelo se jastrebu dá,
 vran pa izkoplje oči in črn požre jih goltanec,
 drob ti raztrgajo psi, drugó volkovi dobe.

11.

Semkaj brž prihitite vi, sršeni,
 vsi, kjerkoli tičite, vsi brž k meni!
 Glej, za norca ima me grda ženska,
 češ da listov ne bo vrnila mojih.
 Je - li možno, da to trpite tiho?
 Kar udrimo za njo, da dolg povrne!
 Kdo je, vprašate me? Poglejte, tam-le
 ki tak gřdo racá, smeji se grozno
 ter široko zijá kot pasji gobec.
 Obstopite jo koj, naj dolg povrne:
 »Stara škatla, prinesi vendar knjige,
 knjige vendar prinesi, stara škatla!«
 Nočeš slišati nič? Nesramna psica,
 ti — ne vem, kak izrazim naj se huje.
 Toda ni še dovolj, poskusi znova!
 Glas povzdignite torej, vsi zavpijte:
 »Stara škatla, prinesi vendar knjige,
 knjige vendar prinesi, stara škatla!«

Toda vse je zastoj, je nič ne gane.
 Drug vzemite način, zapojte nežno,
 mórda solnce posije večje sreče:
 »Cvetka nežna, prinesi vendar knjige!«

12.

Malo se brigam za to, da tebi ugajal bi, Cezar;
 tudi me to ne skrbi, kakšen si, črn al bel.⁸

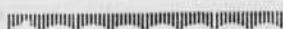
13.

Li more zreti kdo, trpeti mórda kdo,
 če ni nesramen požeruh, ljubitelj kock,
 da vse ima Mamúra,⁹ kar imela prej
 je Galija bogata in britanski rod?
 Potomec Romulov,¹⁰ ti vidiš in molčiš?
 Nesramen požeruh, ljubitelj kock si sam.
 In zdaj kot bogatin ošabni bo seve
 hoditi smel okrog, da vsak pogleda kot,
 kot kak golobček bel al kot Adonis zal?
 Potomec Romulov, ti vidiš in molčiš?
 Nesramen požeruh, ljubitelj kock si sam.
 Si ta imel namen, poveljnik slavljani,
 ko na otók si šel zahoda kraj sveta,
 da nikdar polni sod Mamurov vse požre,
 da on popiva le, se noč in dan gosti?
 Boš rekel li morda, kako je darežljiv?
 Je malo že zapravlil, malo že pognal?
 Očetov najprej šel po grlu je denar,
 nato iz Ponta¹¹ plen, iz Španije¹² zlato,
 kar zlatonosni Tagus¹³ danes čuti še.
 In zdaj je Galcem strah, Britanci se boje?
 Kaj pitate to zver? Je zmožen li za kaj,
 kot da pogoltne vse, kar mastnih je dežel?
 Je to li bil namen, mogočna tast in zet,¹⁴
 da zrušila sta vse, kar svet je prej imel?

14.

Rodila li levinja v libijskih górah,
 al dala te je svetu pasja zver Skile,
 ker trda ti tako in črna je duša,
 da revežev si klic preslišal ti bedni,
 ko bil je v skrajni sili? O srcé divje!

¹ M. Tullius Cicero. — ² C. Licinius Macer Kalvus, govornik in pesnik. — ³ Cezarjev ljubljenc, katerega je Kalvus večkrat napadel. — ⁴ Morda kot honorar zato, da ga je Kalvus dobro zagovarjal v kakem procesu. — ⁵ Na praznik Saturnalia (od 17. dec. dalje) so pošiljali drug drugemu darila. — ⁶ Cesium, Akvinus, Sufenus so slabi pesniki kakor Bavus in Mevius, katere zasramuje Horacij. — ⁷ Asinius Polio, znamenit zgodovinar, pesnik, govornik in kritik za Avgusta, Vergilijev prijatelj. — ⁸ Mladorimska pesniška šola je nasprotovala vsem tedanjim principom, ki so vladali v politiki, govorništvo in pesništvu. Katulus je besnel zlasti proti Cezarju in njegovima ljubljencema Vatinianu in Mamuri. Katulov prijatelj C. Licinius Kalvus je napadal Pompeja, Furius Bibakulus pa Avgusta. Glej ep. 13! — ⁹ Mamúra je bil pod Cezarjem praefectus fábrum v Galiji. — ¹⁰ t. j. Cezar. — ¹¹ Mitridatovo kraljestvo je osvojil Pompej l. 66—64. — ¹² Cezar v Lusitaniji l. 61—60. — ¹³ Zdaj Tajo. — ¹⁴ Pompej se je oženil l. 59. s Cezarjevo hčerjo Julijo.

Dr. Iv. Pregelj: Dve legendi.

1. Legenda o gobah.

Kristus in Peter sta potovala po slovenski zemlji. V deželi pa je bilo tiste čase veliko bede. Tudi Kristus in Peter sta bila uboga in sta prosila vbogajme. Poletnega dne sta šla po cesti in trudna sta bila in žejna in lačna. Tako sta prišla v vas. Koncem vasi je stala na desni premožna kmetiška hiša in na levi revna bajtarska kočica. Peter je rekel: »Gospod, Ti ljubiš ubožnejše ljudi, daj, poprosi v bajti, jaz bom potrkal pri gruntarju!« »Bodi tako!« je odvrnil Kristus in se nasmehnil. Potrpel je s svojim sivim apostolom, čigar človeške slabosti je spregledoval, ker je poznal njegovo dobro srce in živo vero.

Peter je poprosil pri kmetu. Pa so ga ošteli, da ga le ni sram beračiti. Peter je opozoril na svoje sive lase in menil, da je od daleč. »Mi imamo domačih beračev dovolj,« so mu rekli, »bodemo mar redili vse siromake in rokomavhe celega sveta?« Sveti Peter je odšel žalosten in hud in je tarnal: »Ubogi Gospod, kako neki so ga sprejeli šele v bajti. O, prav gotovo so ga celó pretepli in s silo na cesto vrgli.« Toda glej! V tem hipu je stopil Kristus iz bajte in rekel: »Glej, dobre ljudi! Mleka so mi dali piti, ki ga še niso posneli, in kos pogače so mi ulomili.« Šla sta naprej po cesti in Kristus je v svoji duši molil za vse dobre in šibke, Peter pa je natihem godrnjal in se hudoval nad prevzetniki in trdosrčneži. Največ pa je mislil na pogačo, ki mu jo je dal spraviti Gospod. Dolgo sta hodila, ko se je Kristus utrudil in sedel na mehki mah kraj ceste v prijazen borov gozdiček. Solnce je bilo pravkar zašlo in čudovito lepa je ležala zarja nad

triglavskim pogorjem in s polj je brnelo stotisoč srebrnih glasov. Malj murenčki so peli. Tedaj so bili še beli. Gospod pa je razmišljal ljubezen Očetovo v nebesih in Njegovo vsemogočnost. In glas murenčkov ga je motil in je postal nevoljen in rekel:

Mestna hiša v Petrogradu.

»Hudički mali, mar smo v Kani galijski, da pojete?« To je bila bolj šala, nego jeza. Toda od tistih dob so murenčki črni, lepi mali črni hudički, ki pojo slavo Gospodu vsak večer... Peter pa je bil lačen, pa se je sramoval očitno pred Gospodom jesti od bajtarske pogače, kajti zatajil je bil

prej pred Gospodom trdosrčnost gruntar-skih ljudi. To pa zato, ker je ljubil Slovence in Kranjce in jih ni rad tožil Bogu. Zato je začel sedaj skrivaj lomiti od pogače. Ko pa je del prvi grizljaj v usta, se je razvnel Gospod v svojem premissljevanju in je vprašal: »Vidiš zarjo, Peter? Lepa je! Toda kaj je lepota zarje v primeri z lepoto obličja Očetovega?« Peter je hitro vzela grizljaj iz ust in ga položil ob sebi v mah in odgovoril raztreseno: »Pogača, Učenik!« Gospod pa se je zasmejal od srca. Peter se je sramoval, toda ko je videl Gospoda dobre volje, se je začel smejati še sam. In je segel po grizljaj v mah in ugriznil. In je ugriznil v prvo gobo, pljunil in jo vrgel v stran. Drugo jutro je prišla tam mimo uboga bajtarska mati, da bi nabirala suhljadi. In je videla vse temnorjavo prečudnih sadov in je videla veverico, ki je vgriznila v sad. In bajtarska mati je razgrnila predpasnik in natrgala jedrih in krhkih gob in šla domov. In je skuhalo in položila na mizo. In sedem otrok je zajelo in sedem glasov je zarajalo: »Oh, mati, meso!«

Sel pa je mimo bajte bogat gruntar in je videl, kako jedo, in je pljunil:

»Fej, taka-le bajtarska pogača!«

2. Brusnice.

Marija je šla po svetu, da bi našla mater, ki v resnici ljubi svoje otroke, jih tepe in kara, če zaslužijo, in jih ne razvaja. Dolgo je hodila, preden je prišla v slovenske kraje in šele tu je našla mater, ki je tepla nepokornega otroka in skrivaj še sama jokala, ko je vokal in se ji smilil. Marija je rekla: »Mati, nikar!« Žena pa se je raztogotila: »Kakor Te ljubim, Mati božja, še Tebe bom, če mu boš potuho dajala, togotnemu!« In Marija se je nasmehnila in se vrnila. Ko pa je šla skozi gozde, si je ranila noge ob resju in je krvavela. Iz kapelj, ki so rosile iz njenih nog, je klil prečudno bel cvet kakor jasminov. In cvet se je osul in rodil drobne, rdeče jagode in ljudje so jim rekli brusnice v spomin na Mater božjo, ki ji je trdo resje razbrusilo noge do krvi...

Moj sinko! Veš li zdaj, čemu tvoj papa tako rad nabira gobe in brusnice?

Dr. I. Pregelj: Književni pomenki.

(Dalje.)

Ksaver Meško je sotrudnik skoroda vseh novih slovenskih leposlovnih publikacij, listov in revij, kar je znamenje, da je zelo plodovit, pa tudi izredno priljubljen in splošno cenjen pisatelj. Njegovi obširni deli sta roman »Kam plovemo?« in poema »Na Poljani«. Krasne cikle novel je priobčil v knjigah »Matice Slovenske«, v »Tihih večerih« in v »Mir božji«. Napisal je dvoje tendencioznih iger, dvoje snopičev mladinskih povesti in nešteto drobnejšega v »Dom in Svetu«, »Mentorju«, »Ljubljanskem Zvonu«, »Domačem prijatelju« itd. V tem se loči zlasti od Finžgarja, ki je dosleden sotrudnik edinole katoliških publikacij. Svoj pravi slog je našel Meško stoprv v omenjenih Matičnih novelah. To so divne pičice, ki so pisane v dotlej nezaslišano nežnem, lirskem slogu, kabinetno fine slike, sličice, meditacije, vaše zgodbe in strastno čuvstvene novelete. Vpliv Matičnih Meškovih novel in novel v »Tihih večerih« je bil zlasti na mladino tolik, da ga še ni bilo slovenskega pesnika, katerega

bi bila mladina in zlasti ženska izobražena mladina tako oboževala. Zadnje čase ugaša to oboževanje. Čemu? Morda je temu vzrok visok pokret slovenske moderne, ki je nekako prebolel Meškov lirizem in zahteva vse glasneje in odločneje po snovnosti. Meško v gotovem pogledu ni snovno ne bogat, nedostaje mu vendar invencije individualnejših, številnejših epskih motivov; Meško najde krasen epski sujet, pa ga lirčno razblini v nekako baročno vrsto meditacijsko gledanih situacij in s tem čisto naravno zabriše epiko in vdahne snovi svojo lastno naravo. Ne čisla Meško zastonj Wildeja! Soroden mu je! Morda pa je baš to svojstvo Meškove božice-pevkinje prineslo Meškove mu imenu priznanje in slavo inorodcev, dočim je ostal Detela Neslovenec neznan. V zadnjem času se je preselil Meško iz Slovenske Matice v Leonovo družbo z nereklamno šifro »Dve sliki«. »Njiva«, »Starka« — dvoje novel v žanru Matičnih Meškovih novel, katerima bi na pamet našel

sorodni v »Knezovi knjižnici« in v »Tihih večerih«, pa ju ne grem iskat, ker želim, da ju išči Ti sam, prijatelj! Motiv v »Njivi« je lakomnost, in te posledica, krivoprisežništvo. Torej star motiv iz Anzengruberjeve dobe, poantiran v zaključku časovno aktualno. Povest je začrtana analitično, eksemplarično preprosto in bi bila zato zares izborna ljudska novela, ki naj bi bila izšla vsaj v 80.000 izvodih v Celovcu. Slog je diven, zlasti v prvem poglavju, in jasno kaže, da je Meško napredoval od svojih prvih novel, pisanih v mikavnem, sčasoma pa utrujajočem ritmu paralelizmov. V bistvu je sicer notranji Meškov slog tudi zdaj še stari. Moderni kritik bi zahteval več impresionističnega izraza, individualne občutenih orisov, skratka modernejših pokrajinskih barv. Meško nudi več individualno orisanega, nego od slike same, ki naj individualnost zrcali. Primeri tozadevno nekaj Cankarjevih orisov v zadnjem »Dom in Svetu« z Meškovimi v »Njivi« in se boš — za svoja leta odločil za Meška, to pa zato, ker je lažji, obligatnejši, kakor tudi n. pr. v svojih letih bolj ljubiš Koželjevo sliko nego Jakopičevo. Lirski sediment v Mešku je izražen tudi v prikazanih osebah. So realistične, ampak v okusu Meškovem, take, kakršne jih vidi Meško. Imenovala bi jih psevdorealistične. Vzemiva v roke le starko Ano iz druge novele. Stara žena, vdova, ki žaluje po možu in četverih otrocih, sanja, roma v spomine. Iz spominov vstaja njena bol pred Teboj. Vidiš deklico, nevesto, mater v žalosti in veselju, ampak končno boš rekel: Kako naj jo narišem iz tisočev? To ni slika, to je poetično gledan pojem brez vseh individualnejših črt; skoro omedleno prikazano, serafično dobro, mehko, sanjavo žensko bitje stoji pred Teboj, niti negativno poudarjeno s kakršnokoli drugo žensko osebnostjo. Glej, tako prikazuje Meško svoje »junake«. Vdahne jim iz sebe nežnost čuvstva in sanjave boli in jih ne izobličijo krepkeje, ostreje. To je čudovito! Tako sicer ne vidijo in ne rišejo moški umetniki. To so umetniške oči žene. Da boš verjel, primeri le »Boženo«, ki jo je napisala Ebner-Eschenbach. Ženskih pisateljev lastnost je tudi, da mnogo grešijo umetnostno, ko gre prikazovati vzročno zvezo dogodkov, kavzaliteto dejanja. Enako Meško v »Starki«. Prašam Te, zakaj mora ta angelska duša doživeti tolike družinske nesreče? Kje je tu pravica in logika, boš rekel, da je teh šestero ljudi, vsaj četvero odraslih med njimi, tako nesrečnih brez krivde, brez lastne krivde. Kje je skrita morala pesniškega dela? Ali je, ali je ni? Odgovorim Ti! Duhovnik Meško vé odgovor in tudi Ti ga najdeš v religiji. Ampak v povesti je tu —

defekt, kardinalna umetniška hiba, če nama slučajno ne pride dr. Krek na pomoč s svojim jovialnim »kismet«. Tako, glej, bi lahko zašla in podteknila Mešku versko zmoto, da uči fatalizem. Ne! Tako ne pojde. Pač pa najdeva vzrok tej notranji hibi »Starke« v pesnikovi koncepciji. Meško je, pišoč, tako globoko občutil gledano osebnost in psiho stare Ane, da je pri tem izgubil hladno razsodnost in pozabil na motivacijo. Zato je »Starka« tragična, ni pa pretresljiva. In to naju mnenje, kaj neki, ni li že nekam strokovnjaško?

Prijatelj! Hotel sem Ti pokazati nekaj svojstev Meškove pisateljske sposobnosti in sem nehote povedal tudi vzrok, čemu ne morem več Meška tako oboževati, kot sem ga v Tvojih letih. Ti pa ne sodi slepo po verbis magistri! Udari jo svojo pot in poizkušaj od zdaj naprej dosledno si ustvariti svojo sodbo o vsaki knjigi, ki jo bereš. To in samo to je skrita misel mojih, Tebi namenjenih ocen! Zdravstvuj! (Dalje.)

Aleš Ušeničnik: **Knjiga o življenju.** Izdala in založila »Leonova družba« v Ljubljani, 1916.¹

To je knjiga, ki je tudi za »lahkomiselne ljudi«, dà, ravno za te v prvi vrsti. Pa tudi za mlade; saj je ravno lahkomiselnost najljubeznivejša napaka mladih ljudi. Tako vsaj sodijo mnogi starši. Ko vidim pred seboj to krasno knjižico, ki obsega 188 strani, se spominjam prizora, ki se je odigral pred malo leti: K ljubljanskemu gospodu, prijatelju nadobudnih talentov, pride mlad literat, ki je bil že pogledal v nižine življenja, kakor pravi Župančič:

Ah, kako mi mladeniči hodimo
po blatnih stezah,
ah, kako mi mladeniči blodimo
in tratimo mlade moči...

Gospod ga prav rahlo opozori na neizmerno ceno mladih moči in na resnost življenja. Mladi pesnik se poslovi in odide — morda z obupom v srcu, morda prepričan o resnosti življenja, kdo vé? — Resnoba, strašna resnoba življenja je vsebina knjige o življenju. V tej knjigi stopajo pred nas možje — misleci, pesniki, umetniki, učenjaki — vsi s tistim velikim, prastarim vprašanjem: Kaj je življenje? Odkod smo in kam gremo? Saj ga ni resnega človeka, ki bi si ne bil zastavil tega vprašanja; in ravno najslavnijeje može, ki so najbolj poznali svet in naravo in človeka, je to vprašanje najbolj mučilo. »Ali je življenje vredno živ-

¹ »Leonova družba« izdaja znanstven list »Čas« in poleg tega še štiri knjige na leto, znanstvene in leposlovne vsebine. Naročnina za vse publikacije znaša letno 6 K, za dijake 5 K.

ljenja?« tako izprašuje človeštvo od staroindskega kraljeviča Sakia-Munija pa do modernega angleškega misleca Mallocka, ki je na pragu do vere zdvojil nad vero in Cerkvijo, ter do španskega filozofa Balmesa, ki je iskal v vedi svoje sreče, a jo je našel na božjih tleh vere in Cerkve. Zgodovina človeštva in naš razum nam dokazujeta, da človeško življenje ne more imeti tu na zemlji zadnjega smotra, naš najvišji namen je onstran groba v večnosti; z vsjo jasnostjo pa nam kaže ta namen šele katoliška vera in Cerkev. Najgloblji zmisel življenja je služba božja, naš najvišji smoter je Bog. Kaj je življenje, ko jih pada vsak dan na tisoče? Življenje je ničevno, a samo brez Boga. Življenje je nekaj vzvišenega, a samo v Bogu. — Kako strašna resnost in odgovornost življenja! Živim samo enkrat, toda živim za večnost! Življenje! Kolika sreča in blaženost. Faust je bil pripravljen za en sam trenutek ugodja postati za večno služabnik zlega duha Mefista. A kako neizmerno srečo nudi življenje, ki hrepeni po večnih idealih, življenje v službi božje ljubezni! To je najbolj čutil pesnik solnčne pesmi sv. Frančišek Asiški, ki je ljubil vse stvari, ker je ljubil Boga. S tega vidika šele dobiva krasna Župančičeva pesem »Vseh živih dan« (Čez plan) novo vsebino:

Jaz čutim danes vseh živih dan.
Moje srce kipi in polje,
moja duša je židane volje,
kot bila bi pila kraški teran.

Ne čujete? — Tam od mračnih lesov
vrši vihar,
poln srditih gromov,
in izza megla zdaj pa zdaj vzplapola
krvavordeč plamen kot meč —
to dneva je novega žar.

O, bratje, na pot, življenju nasprot!
Ne bojte se meča krvavega,
ta meč ni namerjen na zdravega,
na krepkega moža.
Ta meč divja čez grobove le,
poži ga razpale domove le,
kar je čilega, to obvelja.

Oj, bratje, bratje — prišel je čas!
Oj, bratje, bratje — kako je v vas?
So-li vaše njive zorane?
Zdaj zvezde ugodne vladajo,
zdaj semena zlata padajo —
so-li vaše njive zorane?

Otresite zaduhlih se sanj!
Po bliskovo gre vseh živih dan,
kdor ga je zamudil — ves klic zaman —
doživi ga le, kdor je pripravljen nanj!¹

Knjigo o življenju mora poznati vsak slovenski izobraženec, zlasti dijak. Tu se bo učil krasnega modernega jezika, ki je hkrati tako

bujen in priprosto naroden. Ta knjiga je zbirnica vseh onih velikih vprašanj o veri in Cerkvi, o grehu in o svobodi, o našem smotru in o večnosti, — vseh vprašanj, ki s tako močno silo vodijo in določajo naše življenje. Ta knjiga naj mladega bravca opozori na — znanstveno, filozofsko slovo. Mlado občinstvo hoče samo leposlovja, pesmi, povesti, romanov. Vse prav in potrebno, a nič manj ni potrebno resno znanstveno proučevanje velikih življenjskih vprašanj. Kdor bere samo leposlovne spise in nikdar ne pogleda v resno znanstveno, filozofsko knjigo, se mi zdi kakor otrok, ki ima svoje veselje nad metuljčki in cveticami v vrtu in nad mlinom ob potočku, dočim njegovi starejši bratje in sestre in starši prenašajo življenje v znoju in naporu. Za pojavi je treba iskati bistva, za slučajnostmi zakonov, za življenjem svetovnega naziranja. Posameznosti mora misleč človek presojsati po načelih; posamezne pojave: leposlovne, politične, socialne, kulturne moramo soditi po nekih najvišjih, trajnih, nespremenljivih načelih. To se pravi: mlad človek mora začeti filozofično misliti. Seveda ne bo še nihče postal filozof, če prebere par letnikov »Rimskega Katolika« ali »Katoliškega Obzorika«, a začeti je treba. Ko so Pitağora vprašali, s čim se bavi, je rekel, da je φιλόσοφος, da ljubi modrost. Kdo bi ne hotel v tem zmislu biti filozof? Knjiga o življenju se mi zdi prvi korak v svetišče božje hčerke — resnice. Knjiga ima trojne dodatke, ki so kakor nalašč za dijake. Prvi obsega najvažnejšo literaturo za nadaljnji študij, razdeljeno po sledečih odstavkih: filozofija, apologetika, o vedi, o veri, o monizmu, o Bogu in nesmrtnosti duše, o Kristusu in Cerkvi, o spreobrnjenju in spreobrnjenjih, o življenju in posmrtnosti. Drugi dodatek je slovarček filozofičnih izrazov. S pomočjo tega slovarčka boš lahko razumel ne le knjigo o življenju, ampak tudi vsak drug poljuden filozofski spis. Če n. pr. zadeneš kje na besedo: »deizem«, poišči jo v tem slovarčku na str. 158. In stvar ti postane jasna. Tako se boš igraje seznanil s filozofskimi izrazi, pojmi in sestavi. Tretji odstavek so opombe, ki obsegajo citate iz raznih jezikov in zanimive življenjepisne podatke starih in modernih mislecev, ki so razmišljali o življenju. — Ko prebereš to krasno knjigo o življenju, ti pridejo na misel Župančičevi verzi:

Kje so boji? Srce mi je mirno.
Kje so dvomi? — Srce mi je verno,
srce mi je verno in svobodno
in življenje gledam polno nad,
kakor kmetič svojo njivo plodno:
hej jesen, daj in prinesi sad!

¹ Podčrtal poročevalec.

Drobiž.

Abiturijent Gabrijel Lukec je bil rojen v Spodnjem Kašlju pri Mariji Devici v Polju. Od druge do končane šeste šole je bival v zavodu sv. Stanislava, kjer je vsled svoje mirne naravi, nadarjenosti in pridnosti ostal vsem v blagem spominu. Kot vse njegove nekdanje sošolce razen enega je vojska tudi njega potegnila s

Gabrijel Lukec.

šolskih klopi. Dolgo so mu prizanašale granate, ogibale so se ga morilne krogle, ali proti mladim, upa polnim močem so se zarotili naravnih elementi: v tirolskih gorah ga je 11. decembra 1916 podsul plaz in mu pripravil hladni grob. Luč in mir in časten spomin njegovi duši!

Geografske drobtine.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Dijaki napravili daljnogled. Po sedemletnem, pač včasih prekinjenem delu so napravili dijaki vseučilišča v Nebraski (Unija) enega največjih ameriških daljnogledov. Menda dijaki nikjer še niso imeli tako težkega dela, napraviti so morali n. pr. 320 likov iz lesa, napraviti odtise itd., vse sami, brez vsake pomoči. Novi daljnogled je kakih šest metrov dolg, spravljen je v zvezdarniški hišici s premerom skoro devetih metrov. Leča ima dvanajst col debelosti (cola = 2,54 cm). Dobili so jo v dar od nekega dobrotnika univerze. Če bi bili daljnogled kupili, bi bili morali dati zanj okoli 35.000 kron.

»Fram« — muzejska ladja. Slavna »Fram«, ladja, ki je peljala Nansena na njegovem znamenitem polarnem potovanju, ladja, ki je spremljala Amundsen v antarktične dežele, ta »Fram« je doslužila. Popravljali so in popravljali, a za resno ekspedicijsko ni več. Zato so sklenili spremeniti jo v plavajoč muzej. Popraviti jo bodo morali itak in preurediti, potem jo bodo pa opremili z vsem, kar se nanaša na polarne pokrajine in tako bo slavna ladja eden najznamenitejših muzejev sveta.

Ruski vpliv na Japonskem se kaže zlasti v verskem oziru. Po rusko-japonski vojski so začeli ljudje trumoma prestopati v pravoslavlje. V Tokiu so napravili krasno cerkev vstajenja; tam je že nad 200.000 pravoslavnikov, to se pravi, od 10 Tokiotov je eden pravoslačen. Japonska vlada menda to gibanje s skrbjo zasleduje.

Egiptске cigarete vedno kadimo in vendar ne raste v Egiptu niti listič tobakove rastline. Egipčani oziroma tamošnji tovarnarji so imeli v zakupu razne tobakove pokrajine pri Kavali in sploh na severni obali Egejskega morja; saj je bil otok Tazos prej egiptska last. Tobak so pripeljali v Egipt, napravili cigarete in jim dali imena »Nil«, »Memfis« itd. Vojska je pa vsak dovoz onemogočila. Sedaj so pa tovarnarji prosili vlado, naj jim dovoli nasad tobakove rastline tudi v Egiptu samem. Vlada je privolila, vsaj deloma. Dosedaj je bil vsak tak nasad prepovedan iz finančnih ozirov, ker tobak ne prinaša istega dobička kakor n. pr. bombaž. Ta je celó več vreden kakor pšenica na istem prostoru; zato so bili opustili celé setev pšenice, samo da so dobili dosti bombaža. Pšenico so pa uvažali. Vojska je pa pokazala, da taka enostranska kultura ni dobra, in tudi Egipčani so se med vojsko že večkrat pulili za moko.

Niagara. Amerikanska praktičnost je že kar preveč vsiljiva in zoprna, vse hočejo zastropiti z njo. Sedaj je nekdo izračunal, oziraje se na vodno moč glavnega padca Niagare in pa na število obiskovalcev, da bi moral vsakdo plačati za obisk padca 900 kron — sedaj je zastonj —; toliko vodne sile se izgubi, ker je ne porabijo, ampak prepustijo turistom v ogled. Če bi pa padec izkoristili in ga pustili samo eno uro na dan turistom, bi se stroški za enega turista znižali na 42 kron. Potem pa matematik primerja ta krasni božji dar z gledališčem in pravi: »Torej bi padec še vedno imel 6—7 kratno vrednost gledališke vstopnice.« Niagara in pa naša gledališča! Ali se dá to primerjati?

Tri grame radija producirajo sedaj na svetu, treba je pa zato 100.000 ton surovine. 25 ljudi dela vsak dan po devet ur. Vrednost teh treh gramov je nekaj nad 1.200.000 kron, vsak gram torej nad 400.000 kron. Ne čisto polovica pride na Unijo, drugo skoro izključno na Avstrijo (Jahimov na Češkem).

Rožno olje v Bolgariji. Iz 3500 kg rožnih cvetov napravijo 1 kg rožnega olja. L. 1915. so ga napravili v Bolgariji 3888 kg, l. 1916. pa 2800 kg. Tudi v Mali Aziji so uspehi že veliki, l. 1916. n. pr. 1200 kg olja.

Zgodovinske anekdote.

(Prof. dr. V. Šarabon.)

Witte, dvorni svetnik in profesor v Rostocku, je pisal o postanku egiptskih piramid in je skušal dokazati, da niso dela umetnosti, temveč proizvodi ustvarjajoče narave. Njegov nasprotnik Lichtenberg je trdil, da bi bila najboljša obramba proti Witteju brošura o njegovi razpravi s tem-le zaključnim stavkom: Wittejev proizvod je samo začasna kristalizacija črnila.

Znani nemški pesnik **Gleim** ni maral rim na svoje ime. Nekoč so bili v Halberstadt, sami leposlovci. Delali so verze. Neki župan se hoče Gleimu prikupiti, vzame poln kozarec in mu napije:

Hoch lebe Vater Gleim!
Er ist der Freundschaft Leim.

Takoj pa **Gleim** verze nadaljuje in pravi:

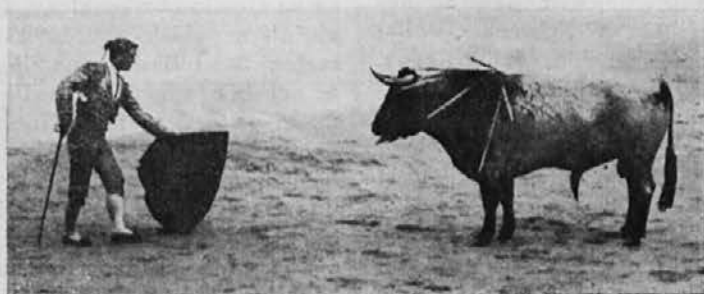
Und der Herr Bürgermeister,
Er ist der Freundschaft Kleister.

Kako si je Scribe rešil življenje. Znani francoski romanopisec Scribe je bil sila dobra duša; to ga je rešilo smrti. Pride nekega dne k njemu človek, se predstavi kot romanopisec in prosi »tovariša« za podporo v velikanskem znesku. Scribe se ne obotavlja, prosilec odide osramočen. Bil je Lacenaire, glasoviti ropar in morilec, zlagatelj veliko krvavih pesni. Prišel je k Scribeju s trdnim namenom umoriti ga. »Malo kladivo sem imel v žepu, z roko sem ga držal, a Scribe je bil takoj pripravljen dati mi

denar, in zasmilil se mi je mali revček.« Zločini so Lacenaire slednjič spravili na šafot, obsojen je bil na usmrčenje z gijotino. Sodnikom je rekel smejoč se: »Človeka umorim kakor bi pil kozarec vode.« In v noči pred smrtjo je opeval v slabih, a vznesenih verzih svojo nesto — gijotino.

Z zlatom tlakovana cesta. Ko so se leta 1812. Francozi umikali, je bila cesta med Vilno in Kovnom vsa nastlana tornister, orožja, voz itd. Zlasti klanec pred Vilno, poldruho uro dolg, je bil tako zagačen, da ni bilo možno naprej. Voz ni bilo nikamor spraviti, vojaki so omagovali. Da bi jih poživil, je dal maršal Ney na enem vozu odpreti sode, napolnjene s cekini. Suho zlato se je vsipalo po cesti, hlastno so segali vojaki po njem in spešili korake. A teža je bila večkrat prevelika in marsikdo je moral odstopiti svoj tovor zasledujočim kozakom. Da bi le-te zadržal, je dal odpreti Ney še druge sode, dobesedno je bila cesta tlakovana z zlatom. Za vse ga je bilo dosti, za prijatelje in sovražnike. Od enajst milijonov frankov vojnega zaklada so jih rešili v Kraljevec samo sedem.

Igralec Suett je precej rad pil. To njegovo slabost je hotel izkoristiti nasprotnik-igralec. Nekoč igra Suett v »Juliju in Cezarju«. Pozabil je bodalo za kulisami, nasprotnik to vidi in dá prinesti na oder liter vina namesto bodala. Vse strmi. Suett pa liter pogleda, ga nastavi na ustnice, izpije in dá prazno steklenico nazaj z besedami: »Bodalo sem vzel, nožnice pa ne maram.«

Bikoborba na Španskem.

KNJIGOVEZNICA, KAT. TISK. DRUŠTVA V LJUBLJANI

se priporoča v izvršitev
vsakovrstnih

knjigoveških del.

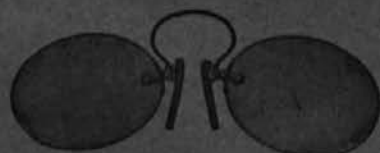
Solidno delo. Zmerne cene.
Knjižnicam znaten popust.

I. KETTE

LJUBLJANA

FRANCA JOŽEFA CESTA 3

Klobuki, palice, perilo, kravate, pa-
lice, dežniki, galoše, toaletne po-
trebščine itd. Vsi predmeti
za telovadbo, turistikó
in drug šport.

Fr. P. Zajec, izprasani optik

Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni optični zavod
kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipal-
cev, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila
očal, ščipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

Prodajalna Katoliškega tiskovnega društva

(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

kakor: raznovrstni papir,
zvezke, noteze, razne zapis-
nike, kopirne knjige, šolske
in pisarniške mape, radirke,
pisala, črnilo, gumi, tintnike,
ravnila, trikote, šestila, bar-
ve, čopiče, raznovrstne raz-
glednice in devocionalije.

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega od-
bora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri
Začemerku, da je gospod

Rajko Sušnik

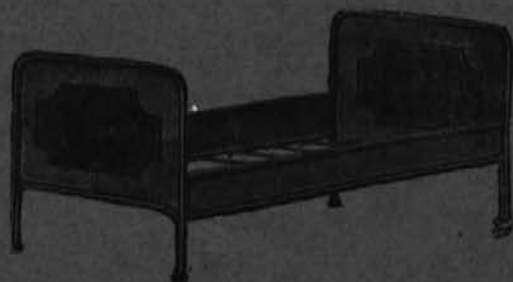
umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken,
krasno in umetno v gotickem slogu, v splošno
zadovoljnost in po zmerni ceni ter je zato v
svoji stroki vrhunskega najboljšega priporočila.

Za stavbal odbor:

V Šmihelu,
dne 12. avgusta 1909.

FRANČIŠEK GABRŠEK,
župni upravitelj.

Telovadne priprave in orodje, vsakovrstne
gospodinske in gospodarske predmete, ku-
hinjsko opravo, železno pohištvo, orodje,
raznovrstno železnino, nagrobne križe in
prvovrstne poljedelske stroje priporoča
prva domača tvrdka te stroke

FR. STUPICA V LJUBLJANI

Marije Terezije cesta št. 1

veletrgovina z železnino in raspošiljal-
nica poljedelskih strojev.

Priporočamo :

Grško-slovenski slovar.

Sestavil prof. Anton Dokler. Cena . . . K 12—

Fizika

za višje razrede srednjih šol. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 5·80

Kemija

za sedmi gimnazijski razred. — Spisal
prof. Jožef Reisner. Cena vezani knjigi K 2·50

Psihologija.

Za srednje šole spisal prof. K. Ozvald.
Cena v platno vezani knjigi K 3—

Besede in rekla

k sedmi knjigi Herodotovih zgodopisnih raziskavanj. — Sestavil prof. Fr. A. Jerovšek. Cena K 1—

Slovarček

k I., II. in III. spevu Iliade. — Spisal
prof. Anton Koritnik. Cena K —80

Slovarček

k IV., VI., XVI., XVIII., XXII. in XXIV.
spevu Iliade. — Spisal prof. Anton
Koritnik. Cena K —80

Založil

Zavod sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano

kjer se dobivajo označene knjige.